

TOPLUM

HAFTALIK SİYASİ HABER VE YORUM DERGİSİ

16 Mart 1973

250 kuruş

sayı: 48

ŞİLİ'DE SOL,
İRLANDA'DA SOL,
FRANSA'DA SOL.
- SAĞOL!

TÜSTAY

DÜNYA SOLA GİDİYOR



DOĞURGAN DEMOKRASİ

Doğurgan bir demokrasiye sahibiz. Canı sıkılan bir parti kuruyor; tutunamıyor, bir başka partiye geçiyor. Demokrasiyi yalnız parti kurmak sananlarımız var olduğu sürece bu böyle gidecek; kur, yık, kovul, yeniden kur, birleş... Ve gelsin ardından, televizyonda öpüşmeler, eski parti aleyhine bildiri, demeçler, suçlamalar...

Kızlarca kuşu diye bir kuş var. Bizde bu kuşun yatarken ayaklarını gökyüzüne doğru kaldırdığına inanılır. Nedeni de, gökyüzü çökecek de kuşçayz ayağıyla dayayacak. Otobüs durağına giderken bir parti levhası görürüm. Düşmek üzere şimdi bu; hem de tüm kızlarca kuşları altından desteklese de...

Bir başka kuş da yuvasına pislemekte ünlü bir kuş. Yavrusu doğalı yirmi gün olmuş, üç yuva değiştirmişler. Yavru dayanamayıp soruyor: «Anneçim, yirmi günde bu kaçınıc yuva değiştirmemiz? Ne var bizim de belirli bir yuvamız olsa?» Anası yanıtıyor: «Yavrum, bu kiç bizde olduğu sürece, daha çok yuva değiştiririz»

Bizim demokrasi kurtarıcıları, demokrasiyi partilicilik oyununa çevirenler de bu kafada olduktan sonra, partinin ambiemi ister koç, ister horoz, isterse inek, keçi, kaptır olsun, daha çok yuva değiştirirler.

Sonra? Sonrası Karatepeli öyküsüne döner. Uçan taşların kafasını kopardığı muhtarın karısına soruyor köylüler: «Kocanın başı var mıydı?» Kadın düşünüyor, düşünüyor ve «Vallahi, yemek yerken sakalı töm töm ediyordu ya, başı var mıydı, yok muydu bilmem!»

Mehmet Şahin

SÖZLÜ KARİKATÜRLER

Bu yazımızda biz, okuyuculara basit karikatür sözleri sunacağız. Çizme yeteneğimiz olmadığı için, yazı olarak verdiğimiz bir sözleri, Toplum okurları kafalarında çizgilenmiş biçimde canlandırsınlar. İstedikleri sanatçıyı seçebilirler. İster Selçuk'u, ister Tonguç'u, isterlerse Balcıoğlu'nu olarak sözcüklerimize onların çizgilerini uydurabilirler. Kafalarında çizgi olarak canlandıramadıkları sözlerimiz çıkarsa, okurlardan onun karikötür olduğunu bir kez daha ansımalarmı dileyeceğiz.

1 — Bu karikatürde ilk göze çarpan, alınından ter akan birinin iki kat olarak yürümesidir. Bu çizgilerin köylü olduğunu ilk bakışta anlıyorsunuz. Anladığınız gibi sırtında bir yük taşıyor. Daha doğrusu birisi var sırtında. Göbeği sağdan soldan sarkmış, kafasında kocaman kenarlı bir şapka, ağzında kaçak sigara. Kimdir?.. Karikatürün altında şunlar yazılı: «Türk ulusunun efendisi gerçek üretici olan köylüdür: K. Atatürk» Karikatürdeki yazılar bununla bitmiyor. Sanatçı, sırtında siyasal saçmalarla dolu çuval taşıyan köylünün doğrultusuna «milletin efendisi» sözlerini yazmış, Milletin efendisi denilen yamalı elbiselinin sırtına binenin kafasının doğrultusuna ise mütevazî biçimde «efendinin efendisi» yazılmış. Hepsisi bu kadar...

2 — Politikacılar oturmuşlar bir masanın başına. Ülke sorunlarını tartışıp nurlu utuklar üzerine nutuk atmıyorlar bu kez. Kumar oynuyorlar. Elllerinde iskambil kâğıtları olmasa ben de inanmayacaktım kumar oynadıklarına. Ama öyle çizilmişler işte. Bakıyorum bana acıyorsunuz ve bilgisizliğimi yüzüme vurarak, «Günümüzün göbekli politikacıları kumar oynamaktan başka ne yapıyorlar ki?» diyorsunuz. Haklı olduğunuzu söylersem bana başka ne diyebilirsiniz?.. Neyse... Birisi rest çekiyor. Görüyor birisi de bunu. Rest çeken yitiriyor sonunda. Önünde servet olarak duran haritayı karşısındaki önüne itiyor. Haritanın ne haritası olduğunu tahmin etmişsinizdir. Çünkü bizim politikacılarımız. Yalnız bunların, tâ Atlantik'i aşan bir göbek bağlarının bulunduğunu belirtmekte yarar görüyorum.

3 — Buna benzer bir karikatür daha: Silindirik şapkalı ve Türkiye sınırlarını aşan göbek bağları bulunan beş kişi oturmuş kumar oynuyorlar. Onlarındaki masa tıpkı Türkiye haritasına benziyor. Ayak yerine bir işçi, bir köylü, bir öğretmen, bir düşünce adamı çakılmış. Yunan tapınaklarını anıttırıyor bu görünüm. Ve kumarcılarımız paradan yapılmış sandalyelerde oturuyorlar. «Meğer ne bol, ne zengin bir ülkemiz Türkiye de biz

bilmezmişiz!» diyor, yabancı sesler.

4 — Ve Merkez Bankası soygunu yapıyor bu karikatürde. Yalnız, durum çok yaabnsı. Soyancının tümü kuyruklu elbiseler giymiş göbekli kişiler. Tabanca yerine lâf kullanıyorlar genellikle. Kimisinin elinde «teşvik tedbirleri» markalı tabanca var. Parmaklarını havaya kaldırdıkları gibi, kasanın kapağını açılıyor. Kasanın ardında ne olduğunu biliyorsunuz. Halkın kesesi... Soyuyorlar!

5 — «Niçin halka hizmet etmiyorsunuz da sandıklara hizmet ediyorsunuz?» diye soruyor vatandaşın biri, günümüz yöneticilerinden birine. Yöneticiliğe hazırlanan birisi belki de bu. İşte o diyor ki, «Biz halktan değil, sandıktan çıktık. Bu yüzden bizi doğuranlara hizmet etmek görevimizdir.» Yalnız, buradaki sandıkların gerçek sandıklara benzeyen yanı yok. Karikatürist bir acaib çizmiş. Hani şu para babaları diye tanıdığımız ağa, patron, tefeci tipleri vardır ya, tıpkı onlara benziyor bu sandıklar. Ve içlerinde yeni yeni sandıklar var. «Gel seçimler gell Gel de çıkalım şu sandıktan» diye söylenip duruyorlar.

6 — Tipik bir burjuva aydını, bir toplantıda konuşuyor. Şekerin kilosunu beş kuruş indireceği üzerine köylülere nutuk atan politikacıları da andırıyor görünümü. Ağzından çıkanların özetini şişman yanaklarının doğrultusuna yazmış karikatürist: «Sanat sanat içindir yasası ölümsüz bir yasadır.» Bu karikatürde her şey olağan da, yalnız, söylev çekenin kafa yapısı çok çarpık çizilmiş. Sonra kafata sının içinde beyin kapladığı yer harflerle doldurulmuş. Adamda beyin bulunmadığından, belki de zorunlu kaldı sanatçımız. Bu harfleri yanyana getirdiğimizde şu cümle çıkıyor ortaya: «Sanat için sanat ise ağa ve patron içindir.»

7 — Son karikatürümüz oldukça yalın. Selçuki yani. Tutsak bir kişi çizilmiş. Altında, «Eğer bir ülkede bir tutsak varsa o ülke tum den tutsaktır» yazılı. Ve ülke tut saklığın ağırları içinde gösterilmiş. Sonra, aynı tutsaklık ağırlarının dün yayı sarmış olduğunu görüyoruz. Altında şu var: «Eğer yeryüzünde bir ülke tutsaksa, tüm yeryüzü tutsaktır.» Ve çizgi şunları söylüyor: «Eğer dünyada tek bir kişi tutsaksa, tüm yeryüzü tutsaktır...»

RIZA ZELYUT (VAN)

TOPLUM DA

HABERLER / YORUMLAR

BU
HAFTA

TOPLUM'a göre

**En kötüsü :
politikasızlık**

Yazan :
Turhan Erker
6'ncı sayfada

Politika ve ötesi Aydın olmanın sorumu

Yazan :
Mehmed Kemal
11'inci sayfada

- Geçtiğimiz haftalarda bütün dünyayı ilgilendiren olaylar arasında ekonomik gelişmeler, özellikle Doların değer kaybetmesi başta geliyordu. Bu sayımızda, dünyadaki para sürüşmesinin perde arkasını sunuyoruz. Uluslararası para savaşı (16 ve 17'nci sayfalarda)
- Bu sayımızda kapak konumuzu, geçen hafta çeşitli ülkelerde yapılmış olan seçimler teşkil ediyor. Bu seçimlerin ortak özelliği, sol'un ya iktidara gelmesi, ya da aylarında çok büyük bir artış sağlamış olması. «Dünya sola gidiyor»; çünkü halklar artık, gerçek bir sosyal adaletin, fırsat eşitliğinin ancak solda mümkün olabileceğini anladılar.

lar. Dünya olayları 18 24'üncü sayfalarımızda.

- 20 ve 21'inci sayfalardaki Ortadoğu Raporu'nda Ce zayir konu alınıyor : «Ce zayir'in başarılı çizgisi»
- Haberlerimiz arasında ilk ve en önemli konuyu, Cumhurbaşkanı seçimi teşkil ediyor. Cumhurbaşkanı seçimi konusunda partilerin faaliyetleri, kulislerde söylenenler ve TBMM'nin tarihi 13 Mart oturumunu «Cumhurbaşkanlığı» başlığı altında bulacaksınız.
- Anayasa değişikliği ile ilgili haberimiz de haber sayfalarında.
- İmar ve İskân Bakanlığında huzursuzluk sürüp giderken, İmar ve İskân Bakanı Turgut Tokar de bir kitap yayınladı. Bununla ilgili haber, 15'inci sayfada yer alıyor.

Kapak : Fahri Karağözoğlu

TOPLUM

cuma günleri yayımlanan haftalık
siyasi haber ve yorum dergisi

GAMAYA Gazetecilik
Yayın Limited
Şirketi adına
Sahibi ve Genel
Yönetmen :

Turhan ERKER

Sorumlu Yazı İşleri
Müdürü :
Abdullah Emre İleri

TEL : 18 07 59

YÖNETİM YERİ : Meşrutiyet
Cad. Hatay Sok. 10/15
Bakanlıklar - Ankara

HABERLEŞME :
Posta Kutusu 160
Ulus Ankara

TOPLUM Dergisinin bu sayısını, Başkent Matbaacılık tesislerinde dizilmiş ve basılmıştır. Klışeler Emek Klışecilik'te yapılmıştır. Dağıtım : Hür Dağıtım

ABONE

6 aylık (26 sayı) 65 TL.
Yıllık (52 sayı) 125 TL.
Yurt dışı (uçak) 190 TL.
ABD (uçak) 310 TL.

İLÂN TARİFESİ

Arka kapak 5.000 TL. Arka kapak 4.500 TL.
(renkli)
Sütun cm. 50 TL. (siyah-beyaz)

Sevgili TOPLUM okuru,
12 Mart muhtırasının ikinci yılını, geçtiğimiz Pazartesi günü geride bıraktık.

«Hafıza-i beşerin nisyan ile malûl» olduğunu düşünüp bu muhtırayı, özellikle muhtıranın, reformların gerçekleştirilmesini isteyen ikinci maddesini hatırlıyalım :

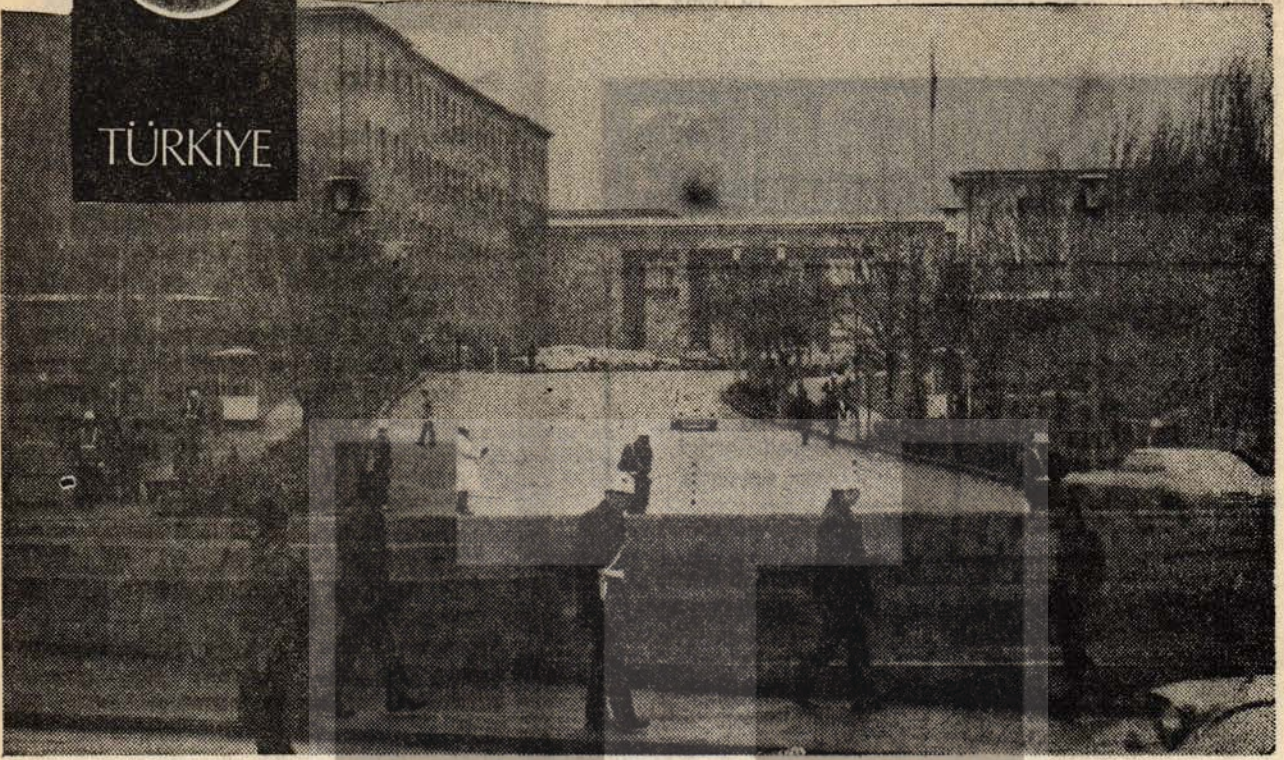
«2 — Türk milletinin ve sinesinden çıkan Türk Silahlı Kuvvetlerinin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği giderecek çarelerin partilerüstü bir anlayışla Meclislerimizde değerlendirilerek, mevcut anarşik durumu giderecek ve Anayasa'nın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve İnkılap Kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir Hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir.»

Bu muhtıra verildiği gün, devrin başbakanı Süleyman Demirel de şapkasını alıp, arkasına bakmadan, başbakanlık koltuğunu bırakıp gitmişti.

12 Marttan bu yana iki yıllık süre geçmiş olmasına rağmen, Muhtırada öngörülen reformlardan hiçbiri gerçekleştirilemedi. «Reform» adı altında hazırlanan sulandırılmış tasarılar bile Parlamentoda kuşa çevrildi. Politik güçler, reformları bir yana iterlerken, olağan koşullarda gerçekleştirmeğe cesaret edemedikleri düşünceleri, olağan dışı durumdun yararlanarak gerçekleştirilmeye yöneldiler. İlk hedef, Anayasa oldu. Anayasa'yı «lüks» ilân edip, değiştirmeye giriştiler. Sosyal devlet anlayışının ve bu anlayışın doğal sonucu olan hak ve özgürlükleri kapsayan Anayasa «suçlu» sayılınca, işgüzarlar da bu yolda gerekeni yapmaktan geri kalmadılar.

Şu anda, burada, geçen iki yılın bilançosunu yapmak mümkün değil. Ama bir gerçek var ki, 12 Mart 1971 günü, Türkiye'nin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmada büyük adımlar atabileceğini düşünüp sevinmiş olan aydınlar, geçen iki yıl içinde küstüler, küstürüldüler, kabuklarına çekildiler. Bu konuda, «12 Mart muhtırasını verenler böyle bir sonuç beklemiyorlardı kuşkusuz» demekle yetinelim.

Saygılarımızla.



TBMM Binası Önünde Güvenlik Tedbirleri: Tarihi bir toplantı...

Cumhurbaşkanlığı

Seçim başladı..

İçinde bulunduğumuz haftanın ilk günü, dünyanın bellibaşlı haber ajansları, Orta - Doğu Bölge Müdürlüklerine şu özel mesajı gönderiyorlardı:

«Fransa seçimlerinin sonucu alınmış, böylece Fransa dünyanın 1 numaralı haber merkezi olmaktadır. Yarın, 13 Mart Salı günü Türkiye'de cumhurbaşkanlığı seçimi yapılacaktır. Bu itibarla Türkiye 1 numaralı haber merkezi olarak seçilmiştir. Türkiye olaylarını haber, resim ve televizyon filmi olarak bağlı bulunduğunuz merkezlere en kısa zamanda bildirmeniz gerekmektedir.»

Dünyanın bellibaşlı haber ajanslarının, 12 Mart Pazartesi sabahı Orta Doğu bürolarına ulaşan bu mesaj üzerine pek kısa bir zaman içinde Türkiye 200'e yakın yabancı gazeteciyle dolmuş ve bunlar Ankara'ya ayak basar basmaz, aldıkları ilk haberleri, bağlı buldukları merkezlere bildirmişlerdi.

Yabancı ajans muhabirlerinin edindikleri ilk izlenim şu idi: Cumhurbaşkanlığı için en güçlü aday, Genelkurmay Başkanlığın-

dan istifa ederek kontenjan senatörü olan emekli orgeneral Faruk Gürler'di. Anayasaya göre ilk iki turda cumhurbaşkanı seçilebilmek için 423 oy sağlamak gerektiğinden Gürler'in aneak üçüncü turda 318 oy veya daha fazlasını sağlayarak Cumhurbaşkanı olması bekleniyordu. Zaten henüz, Gürlerden başkasının adaylığı da sözkonusu değildi. Türkiye'nin parlamentoda en güçlü partisi AP'nin de Cumhurbaşkanlığı için bir aday göstereceği söyleniyorsa da bu, resmen doğrulanmış değildi.

İşte Türkiye, Cumhurbaşkanlığı seçiminin başlayacağı 13 Mart Salı gününe girdiği sabah dünya basını, dünya kamuoyuna bu yolda haber veriyordu. Türkiye'de durum gerçekten böyle idi. TBMM toplanıp da seçime geçilme sırası gelinceye kadar bilinen tek aday, Fruk Gürler'di. Gerçi, bundan bir gün önce toplanan AP ortak grubuna bu partinin genel başkanı, «TBMM, yarın gösterilecek adaylar arasından cumhurbaşkanını seçecektir» demişti ama, bu «adaylar» sözünden AP'nin dışında gösterilecek adayların kastedildiğine hükmetmek de mümkündü. Bunun için herşey henüz açık değildi ve hangi partinin kimi

aday göstereceği bilinmiyordu.

Perde kalkıyor

Her şey, TBMM toplandıktan ve sıra, adaylarla ilgili önergelerin okunmasına geldikten sonra resmen anlaşıldı. Ama bu haberi, yabancı basın ajanslarının, Türkiye'deki seçimleri izlemekle görevli muhabirleri ânında tespit etmek imkânından mahrum kaldılar. Zira, parlamentonun yönetiminden sorumlu olanlar, seçimin yapılmasından bir gün önce toplanarak, Meclis içinde uygulanacak düzeni tespit etmişler ve bu arada yabancı gazetecilerin büyük bir çoğunluğunun parlamento binasına alınmasının mümkün olmadığı sonucuna varmışlardı. Nedeni de şuydu: 192 yabancı gazeteci, oturumu izlemek, film çekmek ve fotoğraf almak için izin istemişlerdi. Yerli gazetecilerle bu sayı tam 400'ü buluyordu. Türkiye Büyük Millet Meclisi ise 400 gazetecinin rahatça çalışmasına elverişli değildi. Bu yüzden, bir kısıtlama yapmak zorunluğu ile karşı karşıya kalmıştı.

Cumhurbaşkanlığı seçimini ancak ellerinde «parlamento muhabiri» olduklarına dair resmi belge bulunanlar izleyebileceklerdi. Bunun dışında, gazete ve ajansların

sorumlu kişilerine özel kart verilecekti. Televizyon filmi sadece TRT çekecek, gerekirse yabancı ajanslar bunlardan yararlandırılacaktı. Toplantı salonunda resim çekme yetkisi de Anadolu Ajansı ile Türk Haber Ajansına ve Haber Ajansına verilmişti. Bunların dışında hiçbir basın ve yayın organı, toplantı salonuna girip resim çekemeyecekti.

Gazetecilerin parlamento kulislerinde serbestçe dolaşmalarına da izin verilmemişti. Sadece, ellerinde «parlamento muhabiri» kartı bulunanlar, saat 14.30'a kadar kulislere dolaşabilecekler, özel kartla gelmiş olanlar, basına ayrılmış bölümden dışarı çıkamıyacaklardı.

Bu nedenlerle, yabancı ajans muhabirlerinin büyük bir çoğunluğu, Meclis'te olup bitenleri izlemek olanağı bulamadı, haberleri yerli gazete ve ajans bürolarından öğrenerek, bağlı oldukları merkezlere bildirebildi.

Seçim düzeni

Parlamentoya dinleyici olarak girecekler için de bir program hazırlanmıştı. Bir defa, Meclislerin idare âmirlerince imzalanmış giriş kartlarının dışında milletvekili ve senatörlerin özel davetlileri oturumları izleyemeyeceklerdi. İdare âmirleri de nihayet yüksek dereceli resmî görev sahibi olanlara davetiye verebileceklerdi.

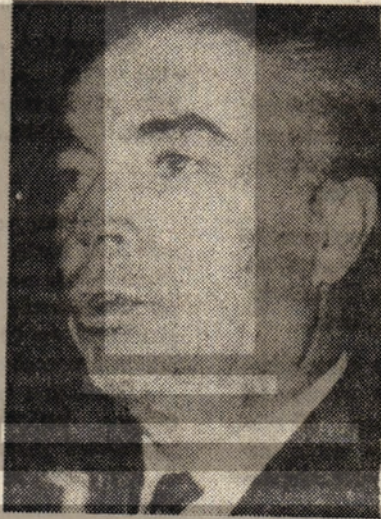
Başkanlık kürsüsüne göre, sol yanda kalan locaların Cumhurbaşkanlığı erkânına ayrılmış olan bölümünün sağında Genelkurmay Başkanı ile Kuvvet Komutanları ve Yüksek Askerî Şûra üyeleri oturacaklardı. Sol tarafında ise Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Askerî Yargıtay, Danıştay, Askerî Danıştay, Sayıştay başkanları ile Üniversite rektörleri, Ankara Valisi, Belediye Başkanı ve Bakanlık Müsteşarları yer alacaklardı.

Başkanlık kürsüsüne göre sağ tarafta kalan localardan yarısına kordiplomatik, öteki yarısına da askerî erkân yerleştirilecekti.

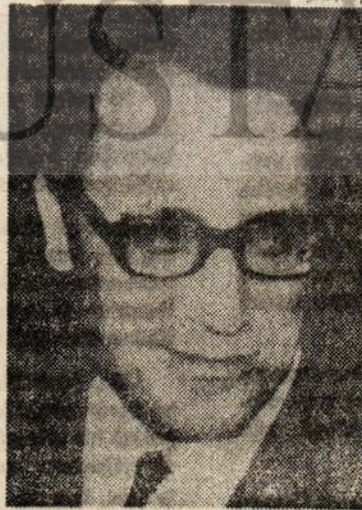
Meclis yöneticileri, toplantı salonunda da bazı değişiklikler yapmışlardı. Başbakanla Devlet Bakanlarının oturdukları sıralar, Bakanlık divanı kâtiplerinden ikisine ayrılmıştı. Bu kâtiplerden biri parlamentolarla seçimler sırasında,



FARUK GÜRLER



TEKİN ARIBURUN



FERRUH BOZBEYLİ

Cumhurbaşkanlığı için üç aday

mühürlenmiş oy pusulası ile zarf dağıtacak, öteki ise, oyunu kullanan parlamenterlerin listesini tutacaktı. Başbakan ve Devlet Bakanları, normal zamanlarda komisyon başkanı ile sözcülerinin oturduğu koltuklarda görüşmeleri izleyeceklerdi.

Konuşma kürsüsü de oy verme hücreсі haline getirilmişti. Bu kürsünün toplantı salonuna bakan bölümü ile yan tarafları bakalitlen kafeslerle kapatılmıştı. Böylece, oyunu kullanacak parlamenterlerin kime oy verdikleri kimse tarafından görülemeyecekti. Başkanlık divanı, bu kürsünün üstünde bulunuyordu. Toplantı başlamadan önce burada bir prova yapılarak, oy verme sırasında hücrenin Başkanlık divanından görülüp görülmediği incelenmiş ve parlamenterlerin oy pusulalarının buradan görülemeyeceği sonucuna varılmıştı. İlk turun tahminlerin üzerinde zaman alması karşısında bu hücre ikiye çıkarılmıştı. Bu defa, konuşma kürsüsünün iki yanına bu kafeslerden konulmuş ve gerçekten oylamanın çok daha kısa zamanda yapılması böylece sağlanmıştı.

Meclis dışında tedbir

Tedbirler yalnız Meclis binası içinde alınmış değildi. Binanın dışında da içerdekine paralel bazı tedbirler alınmış ve uygulanmıştı. Bir defa, Meclis binasının etrafı, beşer metrelik aralıklarla dizilmiş güvenlik kuvvetleri tarafından emniyete alınmıştı. Nizamiye kapısında bir Meclis görevlisi, içeri girmek isteyenlerin kartlarını kontrol ediyor, uygun olanları bırakıyordu. Bunlar, Meclis binasının giriş kapılarında ikinci bir kontrol den geçiriliyorlardı. Şayet, gazeteci olanlardan ellerinde «parlamento muhabiri» kartı bulunmayanlar varsa, bunlar kulislere bırakılmıyordu. Bu kartı taşıyanlar da devamlı kontrol altında tutuluyorlardı.

Cumhurbaşkanlığı seçimine başlandığı Salı günü Meclis'e erken saatlerde gelmiş olanlar, kulislere hiç de değişik bir manzara ile karşılaşmadılar. Yine, CHP kulisi denilen bölümde birkaç kişi koltuklara gömülmüş kahve içiyor ve şuradan buradan konuşuyordu. Yine, AP kulisi denilen bölümde herşey daha önceki günlerde olduğundan

En kötüsü : Politikasızlık !

General Hamilton, Çanakkale çıkarmasını yaparken, «plânım plânsızlık» demiş ve Türk Ordusuna bir güzel de yenilmiş.

Anatürk ise yalnız plân yapardı; önce plân yapardı, savaşta da, politikada da.. Onun için her zaman başarıya ulaştı.

Acı olan, Atatürk'ün Türkiyesinde plânın erdemini, Çanakkale savaşından ve Atatürk'ten yıllarca sonra, hâlâ anlaşılmamış olmasıdır.

Ekonomik plânlama konusundaki apaçıklıkları, kör kör parmağım gözüne olmaktan ancak 27 Mayıs devrimi çıkardı. Ama, orda bile, bilimselliğin haysiyetini korumak için tonlarla çaba harcanıyor. Tam korunuyor mu, korunmuyor mu? O da belli değil.

Siyaset plânlaması ise bizde galiba bilim kitaplarında yalnız bir bölüm başlığı.

Plân uyarınca bir politikayı Türkiye'de bulmak zor. Plânlı politika bir yana kalsın, politikacılarımızın çoğu plânsızına bile gereksinme duymuyorlar. Politikamız yok deyip politikasızlığı yeğliyorlar.

Oysa en kötü politikanın, en iyi politikasızlıktan iyi olduğu tartışma kabul etmez bir gerçektir. Politikam yok diyenin politikadaki sonu, Çanakkale'deki İngiliz Generalinin sonundan ayrı olmaz.

Politikasızlığın, çok durumlarda ilke olarak benimsendiği bir ülkede, kalkıp politikanın plânsızında söz etmenin yersiz olduğu doğaldır. Ama ülkenin girdiği çıkmazların, politika organlarının yanlış aldığı ya da zamanında alamadığı kararlardan doğduğunu göre göre de insan susamıyor.

Yanlış kararlar plânlı bir çalışma yapılmamasından doğuyor. Karar organları, olaylarla birdenbire yüzyüze geliyorlar. Çeşitli değişkenleri incelemeyen, o sırada akla gelen bir düşüncüyü karar olarak benimsemek zorunda kalıyorlar.

Güneşin yüzyıl sonra hangi saniyede tutulacağı, hesaplandığı bir çağda, Ay'a hangi saniyede ayağını basacağını bilen insanoğlunun hemcinsleri olarak, bir siyasal olayın çeşitli değişkenlerini - derece sine göre - yıllarca, aylarca, haftalarca önce saptamanın bir yolunun, yordamının bulunması gerekir. Çünkü karar, bir anlamda uygulanma aşamasına gelmiş fikir demektir. Bunun için kararı, kamuoyuna benimsetmek baş koşuldur.

Karar organlarının kendi aralarında ve topluma olan uyuşmasının sağlanmasında, sürprizlerin olmaları oranında ortadan kaldırılmasının büyük payı vardır.

Hiç değilse, önemli konularda takımın ve toplumun, bir satranç oyuncusu gibi, her durum için önce den hazırlıklı ve bilgili tutulması, birçok sürüşmele-

ri, çatışmaları doğmadan önleyebilir. Dışardan gelecek taarruzların da etkisini azaltır. Belli konularda önceden hazırlanmış plânları masalarının üstünde serili duran, çeşitli değişkenleri hesaplamış, ona göre tedbirlerini düşünmüş bir ekip, bir parti, kendisine karşı yapılacak taarruzların, - en azından - baskın etkisinden kurtulmuş olacağı için, elverişli koşullarla mücadeleye girer.

Politika, toplumu yönetme sanatıdır. Üstün nitelikler kadar, yorulmak bilmez bir çalışma ister. Ama tör hevesler ya da profesyonel hesaplarla yürütülmesi zordur. Politikayı kulis söyleşi sanatları plânlarla, programlarla uğraştırmak kolay iş değil. Ama iyi politikacı olmak için ve iyi bir ekip kurmak için yapılması gerekli bir iş.

Siyasetçilik seyislikten geliyor. At eğitimcileri «atın huyunu, kötü seyis bozar» derler. Onun için, bazı politikacılar «biz böyleyiz, beğenirseniz» demesinler. Çünkü kendilerine değil, ülkeye yazık oluyor.

Bu yazıyı yazdığımız günün ertesinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu, Cumhurbaşkanlığı seçimine iki saat kala —saat 12.30'da— toplandı; TBMM Birleşik toplantısında yoklama başladığı sıralarda kararını alabildi ve CHP'li parlamenterler ancak yoklama biterken salona girebildiler.

Günlerden beri ne yapacaklarını bilmez halde dolaşan parlamenterlerin durumundan esinlenerek yazdığımız yukarıdaki düşüncelerin ne kadar yerinde olduğunu, hemen ortaya çıkan bu olay saptamış oldu.

Kamuoyu oluşturmaya herşeyden çok değer veren bir Parti, kendi Meclis gruplarındaki kamuoyunu oluşturmaya gerek görmeden, alacağı kararı son saate bıraktığı için, genel kamuoyunun karşısına —en birlik içinde bulunması gereken bir günde— 35 kişilik bir çatlakla çıkmak zorunda kaldı.

İş yalnız yöntem yönünden ele aldığımız için, bu davranışın nasıl politik bir açıklama biçimine oturtulacağını bilmiyoruz. Bir zaman ayarlamasıyla düzeltilemeyecek durumlar da olabilir. Ama herhalde,

Cumhuriyet Halk Partisinin kaderi —her önemli anda, her önemli olayda, yıllarca alınmış bunca dersden sonra— bu kez de, yine Genel Başkan — Genel Sekreter düzeyine kadar çıkacak bir ayrılık görüntüsüne mahkûm edilmemeliydi.

Biz, herhalde olayları sonuçlarıyla değerlendiren ve sorumluluğu kabahatlide değil yönetimde aramaya yatkın bir düşünüş biçimine sahip olduğumuz için, ardi gelmeyen bu sürüşmelerden Partinin kurtarılması için, kurmay çalışmasının daha sağlam, daha objektif yöntemlerle yürütülmesi gereğinin duyulacağını umuyoruz.

Turhan Erker

farksızdı. Seçim zamanına bir saat gibi kısa bir zaman kaldığı halde kulislerin hiçbirinde insana normal izlenimi verebilecek bir durum görülüyordu. Her zaman tanık olduğu gibi birkaç gazeteci, birkaç parlamenterin kolu na girmiş, olup bitenler hakkında bilgi edinme gayretinde idi. Sadece alınan ve verilen bilgilerde değişiklik vardı. AP'li parlamenterler, toplantı açıldığı zaman bir aday gösterceklerini söylüyorlar ve bunu bütün halinde destekleyeceklerini ifade ediyorlardı. Bunların en yetkililerine göre, gösterilecek adaya oy vermeyecek kimseler de vardı, ama bunların sayısı taş çatlasa 30'u geçmeyecekti.

Kulisler ve hesaplar

Gazeteciler, böylesine karışık ve sıkışık günlerde AP'li parlamenterlerle sık temas geçtiklerinden ve onların söyledikleriyle gerçekler arasında büyük farklar bulunduğunu defalarca tespit ettiklerinden, fire vereceği ifade edilen 30 kişiyi en azından 130 kişi olarak zihinlerine yerleştiriyorlar, hesaplarını da buna göre yapıyorlardı. Fakat sıra, seçim sonuçlarının açıklanmasına geldiğinde, gazeteciler, 1961 yılından bu yana ilk defa yanlış olduklarını anlıyacaklardı. Zira AP'liler, gerçekten, en fazla 30 civarında bir fire vermiş oluyorlardı ve bu, AP'nin parlamento tarihinde ilk büyük başarı olarak kabul ediliyordu.

CHP kulisi o gün pek tenha idi. Çünkü saat 12.30'da ortak grup toplantısı yapılacaktı ve çünkü bu ortak grup toplantısından önce bir kısım parlamenterler kendi aralarında bir görüşme yapma ihtiyacını duymuşlardı. Kuliste görülen tek tek parlamenter, ortak grup ne karar verirse versin, ona uymak tansa kendi görüşüne göre hareket etmeyi planlamış olanlardı.

Grup toplantısından önce kendi aralarında bir görüşme yapmayı uygun bulmuş olanlar ise grupta alınması muhtemel kararlar karşısında nasıl davranmaları gerektiğini kestirememiş olanlardı ve bunlar kendi aralarında yaptıkları toplantıda varacakları karar grup kararından üstün tutma eğilimini taşıyorlardı.

CHP'de olup bitenler

O sabah Merkez Yönetim Kurulu üyeleri ile grupların yönetim kurulları ortak bir toplantı yapmışlardı. Bu toplantıda, Merkez

Yönetim Kurulu üyelerinden bazıları, cumhurbaşkanlığı seçiminin yapılacağı birleşimlere katılmama kararı alınmasını ve bu kararın onaylanması için ortak gruba teklif götürülmesini istemişlerdi. Buna grupların yönetim kurulları karşı çıkmışlardı. Toplantıya katılımla, fakat oy kullanmayalım, uygulanmakta olan sisteme muhalif olduğumuzu böylece gösterelim, diyorlardı. Uzun tartışmalar oldu. Sonuçta, Merkez Yönetim Kurulu'nun isteği kabul edilmedi ve ileri sürülen tekliflerin ortak gruba sunulması, orada verilecek karara uyulması kabul edildi.

Kendi aralarında toplantı yapma gereğini duyan parlamenterler işte bu toplantıda olup bitenleri gözönünde bulundurarak böyle bir tutum içine girmişlerdi. Onlara göre, başta Genel Başkan Bülent Ecevit olmak üzere, Genel Merkez-ciler, cumhurbaşkanlığı seçimine katılmak istemiyorlardı. Oysa, günün şartları buna uygun değildi; hem toplantıya katılmaları, hem de Faruk Gürler lehinde oy kullanmaları idi. Şayet, oy kullanma kararı alınmazsa mutlaka toplantıya katılma kararı alınmalı idi. Bundan sonrası artık herkesin bileceği işti. Duruma göre ya oy kullanmazlardı, ya da herşeyi göze alıp oy verirdiler.

Kırıkoğlu muhalif

CHP Ortak Grupları toplantısında Genel Başkan Bülent Ecevit'le Merkez Yönetim Kurulu üyelerinin isteklerine rağmen, cumhurbaşkanlığı seçimiyle ilgili toplantılara katılma kararı alındı. Genel Sekreter Kâmil Kırıkoğlu da bu karar lehinde oy kullananlar arasında bulunuyordu. Toplantıya katılma kararı alındıktan sonra, adaylardan herhangi birisinin desteklenip desteklenmemesi konusu tartışılmaya başlandı. Bu tartışma o kadar uzun sürdü ki, Meclis toplanan yarım saate yakın bir zaman oldu halde, CHP'liler hâlâ ortalıkta görünmüyorlardı. Neticede Grup, 46 oya karşılık 48 oyla adaylardan hiçbiri lehinde oy kullanılmaması yolunda karar aldı.

Genel Sekreter Kırıkoğlu bu karara da muhalif kalanlar arasında bulunuyordu.

DP cenahında

Demokratik Parti Grubu ise bambaşka bir hava içindeydi. Onlar şu veya bu adayı destekleyelim veya desteklemeyelim tartışmasından çok, hangi adayı desteklersek seçimlerde lehimize olur, hangi adaya karşı çıkarsak aleyhimize olur hesabı içinde bulunuyorlardı. DP Grup toplantısında söz alanlar şöyle diyorlardı:

«— Biz, bizim dışımızda gösterilecek adaylardan hiçbirine oy veremeyiz. Ancak, grubumuzu oylamada serbest bırakırsak, seçim zamanında bunu AP'liler istismar edebilirler ve derler ki, Gürler'e oy verenlerin başında Demokratikler vardır. İşte buna meydan vermiyecek bir formül bulmamız gerekir.»

Bu formül bulundu: Demokratik Parti'nin Grup Başkanvekilleri, Ferruh Bozbeily'i aday göstereceklerdi. Böylece DP'lilerin oyları Bozbeily lehinde tecelli edeceğinden, ilerde hiç kimse, şuna veya buna oy verdiği iddiasıyla bir istismarın içine giremeyecekti.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, altıncı cumhurbaşkanı seçmek üzere toplandığı sırada partilerin durumu bu idi.

Parlamenterler geliyor

Saat 14.30 sıralarında parlamenterler yavaş yavaş ve birer ikişer toplantı salonundaki yerlerini almaya başladılar. İri kıyım isimlerden salona ilk giren, İsmet İnönü oldu. İnönü, CGP Malatya Senatörü Nurettin Akyurt'un yardımıyla yerini buldu ve oturdu. Bu sırada saat 14.40'tı. İki dakika sonra, AP kulisine açılan bölümde Süleyman Demirel görüldü. Yanında, Genel Sekreter Nizamettin Erkmen'le Senato Grup Başkanı Ahmet Nusret

Tuna bulunuyordu. Bir grup AP'li de Tuna'yı izliyordu. Demirel, kendisini karşılayanların ellerini sıktıktan sonra yerine oturdu. Yanında Genel Sekreter Erkmen, arkasındaki sıralara da Tuna ile Turhan Bilgin oturdular. Bugünün göze batan bir özelliği de hiç kimsenin aşırı bir harekette bulunmaya son derece dikkat etmesi idi.



BÜLENT ECEVİT
«Oy kullanmayalım...»

Her zaman Demirel veya başka bir partinin genel başkanı salona girdiği zaman bazı kimseler tarafından alkışlandığı halde böyle önemli bir günde böylesine gövde gösterilerine kimse itibar etmiyordu.

Birleşimin açılmasına 6 dakika kala Başbakan Feri Melen salona girdi. Melen, kendisi için ayrılmış olan komisyon başkanlarına ait kol tuğa oturdu. Sağ tarafında Devlet Bakanı Zeyyat Baykara, sol tarafında da İlhan Öztrak yer aldı. İki dakika sonra Faruk Gürler, yanında kontenjan senatörü Cihat Alpan olduğu halde, salona girdi. Gürler, ilk defa Millet Meclisi toplantı salonuna giriyordu. Eski Başbakan Nihat Erim'in, salonun arka taraflarındaki sırasının önündeki sıraya oturdu.

Birleşim, Sabit Osman Avcı'nın başkanlığında açıldığı zaman, CHP sıralarında bir tek parlamenter yoktu. Çünkü, CHP'nin ortak grup toplantısı o sırada devam ediyordu. Öteki partiler ve gruplar hemen hemen tam kadro halinde yerlerini almışlardı. Sadece hasta olan beş AP'li ile bir DP'li parlamenter toplantıya katılmamışlardı.

Sabit Osman Avcı, CHP'lilerin salonunda bulunmadıklarını görünce, ad okumak suretiyle yoklama yaptırmak ve böylece zaman kazanmak istedi. Fakat, ön sıralarda yer alan bazı AP'liler «çoğunluk var, çalışmaya başlayalım!» diye ıtırız edince,

«— Camm, birkaç dakika beklesek ne olur?» karşılığını verdi

Gündeme geçiliyor

CHP Grubunun toplantısı, Meclisin açılmasından 25 dakika sonra tamamlandı. CHP'liler, kümeler halinde salona girince, Başkan, yoklamayı yarıda kestirdi ve gündeme geçileceğini bildirdi. O sırada, herkesin merak ettiği şey, CHP Grubunda alınan karardı. Bu karar, fısıltı halinde, sıralar arasında doluşmaya başladı: CHP parlamenterleri oylamaya katılmıyacaklardı.

Sabit Osman Avcı, cumhurbaşkanı seçimine geçilmeden önce, adayları açıklayan dört önerge bulunduğunu bildirdi ve bunları okuttu. Bu önergelerle üç kişinin adaylığı konuluyordu. Bunlar, Cumhuriyet Senatosu Başkanı AP İstanbul Senatörü Tekin Arıburun, Kontenjan Senatörü Faruk Gürler ve DP Genel Başkanı Ferruh Bozbeyle idi. Arıburun'u AP Konya Milletvekili Yılmaz Öztuna ve arkadaşları; Gürler'i Milli Eğitim Bakanı Sabahattin Özbek ile Sivas bağımsız milletvekili Mustafa Kemal Palaçoğlu, Bozbeyle'yi de Grup Başkanvekilleri Hasan Korkmazcan ve Vedat Önsal teklif etmişlerdi.

Oylama sırasında

Avcı, bu açıklamayı yaptıktan sonra, dokuz kişilik sayım ve ayırım komisyonu seçimi yapılabileceğini bildirdi ve ad çekme yoluyla bu komisyon kurulmuş oldu. Daha sonra da, Manisa ilinden başlamak suretiyle oylamaya geçildi. İlk oyu, hasta olan Mansur Uluşoy ile Hasan Akçaloğlu, Abdülkadir Özmen ve Fazlı Arıncı kullandılar. Daha sonra Manisalı senatörlerden başlamak suretiyle oylama devam ettirildi. Bu sırada CHP'li üyelerden bazılarının salondan çıktıkları görüldü.

CHP'li üyelerden çoğu, grup kararına uyararak, oy kullanmamıştı. Bunların başında da Genel Başkan Bülent Ecevit geliyordu. Buna rağmen bazı CHP'li üyeler oylamaya katılmışlardı. Bunların başında, Genel Sekreter Kâmil Kırıkçoğlu vardı.

Birinci tur

Birinci tur oylama, tam iki saat 45 dakika sürdü. Başkan Sabit Osman Avcı, sayma ve ayırma komisyonunun raporuna dayanarak birinci tur oylama sonucunu şöyle açıkladı,

TBMM'nin 617 üyesinden 517'si



KÂMİL KIRIKÇOĞLU
Grup kararına rağmen...

oylamaya katılmış, bunlardan 282'si Tekin Arıburun, 175'i Faruk Gürler ve 45'i de Ferruh Bozbeyle lehine de oy kullanmışlardı. 11 oy boş çıkmış, 4 oy da geçersiz sayılmıştı.

Avcı, bu durumda adaylardan hiçbirinin, yeterli oy sayısı olan 423'ü sağlayamadığını, bu nedenle ikinci tur oylamaya geçileceğini bildirdi.

Birinci tur oylama devam ederken, Faruk Gürler, Cihat Alpan'la birlikte salondan çıktı, Kontenjan senatörlerine ait salona gitti. Eriraz sonra buraya Başbakan Feri Melen ile Genelkurmay Başkanı Sancar ve bazı komutanlar geldiler.

Tur sonuçları belli olunca, Genelkurmay Başkanı ve bazı organeller Meclis'ten ayrıldılar; ötekiler, seçim sonuçlarını Meclis kapanıncaya kadar izlediler.

Turlar devam ediyor.

İkinci turda Arıburun'un oyu 284'e, Gürler'in oyu 176'ya, Bozbeyle'nin oyu da 47'ye yükseldi. Üçüncü turda Arıburun 285 oy alırken, Gürler 186 oy sağlamış, Bozbeyle'nin oyu ise 47'de kalmıştı. Dördüncü turda yine adaylardan hiçbirinin yeter sayıda oy alamadıkları görüldü.

Sabit Osman Avcı, dördüncü turun sonuçlarını açıkladıktan sonra, adaylardan hiçbirinin 318 oy sağlayamadıklarını, bu durumda sağlamlarına da imkân görmediği

ve yoklama yaptırmaya başladı. ni söyledi; bu nedenle toplantıyı Çarşamba günü saat 150'e ertelediğini bildirdi.

Partiler arasında bir anlaşma olmadığı takdirde bundan sonra yapılacak turlarda da adayların yeterli oyu sağlayacakları sanılmıyordu. Bunun içindir ki. AP Grup Başkanvekillerinden Ali Naili Erdem, CHP Grup Başkanvekillerinden Hüdaî Oral'ın aracılığı ile CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'le o gece bir görüşme yapmıştı. I

Cumhurbaşkanlığı seçiminde bir sonuç alınamıyarak Meclis tatil edildikten sonra, Çankaya Köşkü'nde bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda Genelkurmay Başkanı ile Meclis çalışmalarını izleyen orgeneral ve oramiraller bulunuyorlardı. Sunay'ın başkanlığındaki toplantıya Başbakan Ferit Melen de katılmış, bir süre sonra Devlet Bakanı Doğan Kitaplı davet edilmişti. Bu toplantıda görüşülen konular ve alınan kararlar hakkında da basına herhangi bir açıklama yapılmadı.

Bir dalgınlık

Cumhurbaşkanlığı seçiminin beşinci tur oylamasına katılmak veya oylamayı izlemek için Çarşamba günü parlamentoya gelmiş olanlar, saat 15.00'de, beklemedikleri bir olayla karşılaştılar.

Millet Meclisi Başkanı Sabit Osman Avcı, oturumu açtıktan sonra, söyledikleriyle hem bu merakın giderilmesine o gün için imkân olmadığını gösterdi, hem de herkesi beklenmedik bir olay karşısında bıraktı. Zira Avcı, Salı günü oturumu kapatırken, «Çarşamba günü saat 15.00'de toplanmak üzere..» demekle bir dalgınlık yaptığını, senatonun, Çarşamba günü, önceden kararlaştırılmış bir toplantısı olduğunu, Perşembe günü de anayasa değişikliği teklifinin ikinci görüşmesini varacağını düşünemediğini söylüyordu.

AP'lier kapışıyor

Bu açıklama üzerine herkes bu lunduğu yerden kalktı ve salonu boşaltmaya başladı. Tam bu sırada, AP'liler arasında bir kaynaşma olduğu görüldü. AP'li bazı parlamenterler, kendi gruplarına mensup

PARALI

Ve nihayet, yol da paralı olacak..
Yolun bedavasına alışmış olan bizler için, paralı yol biraz zor gelecek ama, alışacağız herhalde. Ya da paralı yollar biza alışacak..

- Bu yoldan mı geçmek istiyorsun?
- Evet.
- 20 lira vereceksin.
- Niye?. Sen Köroğlu musun?
- Bu yol paralıdır.
- Hadi canım!. Yol parası kalkalı kaç yıl oluyor. Haberin yok mu?
- Yol parası kalktı ama, paralı yol kondu.
- Bu yola girmek için 20 lira vereceğiz, öyle mi?
- Evet.
- Ama ben yolun hepsini gidecek değilim ki. Aha, şuraya kadar gideceğim. Bir 2.5'luk versek olmaz mı?
- Olmaz.
- Peki öyleyse. Son, kaçta bırakıyorsun?
- Neyi?
- Yoldan geçmeyi.
- Bu işte pazarlık olmaz.
- Her işimizde pazarlık oluyor da, burada neden olmuyor?
- Uzatma!. 20 liran varsa bu yoldan geçersin. Yoksa, bas geril.
- 20 lira, gidiş geliş mi?
- 20 lirayı ver de, ne yaparsan yap!
- Ben, sadece gideceğim. Geri dönmiyeceğim. Onun için, yalnız gidiş parası olarak, helâlden bir 10'luk vereyim.
- Pazarlık yok dedik.
- Dur bir bakayım şu yola. 20 lira eder mi?
- Basma yola bel!
- Ne oluyorsun be kardeşim?. Yolunu yedik mi sanki!..
- Paralı yolların başında bu tip konuşmalar olmazsa, ben de neyim!.

Alışık olmadığımız bir şey çünkü.
Bu konuda bir mesele daha var.
Paralı yolu bizde hangi müteşebbis yapacak?
Bizim müteşebbisler, parayla Devlete yol yapmaya alışmışlardır. Çünkü işin böylesi daha garantili oluyor ve hem de parayı toptan alıyorsun. Milyanlarca lirayı, üç beş toplamak için, kim kalkar da paralı yol yapar ve başına tahsildar diker?
Bizim müteşebbisler yapsalar yapsalar, şehir içinde karşıdan karşıya geçmeyi paralı yaparlar. Yada daha kolayını bulurlar.
— Biz yolu Devlete yapalım. Devlet bize parayı toptan versin. Sonra o, halktan birer ikişer toplansın, derler....

MEHDİ ZIT

Mehmet Bilgin'in üzerine yürüyorlar ve ona,

«— Bu yaptığın ayıptır, madem ki bizim adayımıza oy vermiyorsun, şu halde bu partide ne işin var?» diye bağıryorlardı.

Mehmet Bilgin ise, üzerine yürütenlere,

«— Benim, Gürler'e oy verdiği-

mi isbat edin!. Bu yaptığımız doğru değildir, utanın!..» karşılığını veriyordu.

TBMM toplantısı ertelendikten sonra, kulislerde geniş bir araştırma başladı. Herkesin bu defa merak ettiği şey, toplantının neden ertelendiği konusu idi.

Nitekim, kısa süre sonra kulislerde, ertelemeğin iki nedeni bulun

duğu söylenmeğe başladı. Bunlardan birine göre, sabahleyin AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'i evinde ziyaret eden Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Fuat Bayramoğlu, kendisine, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın görev süresinin uzatılması için anayasada değişiklik yapılması teklifini getirmişti.

Demirel'in, daha sonra, Millet Meclisi Başkanı Sabit Osman Avcı'yı makamında ziyaret etmesi de buna bağlıydı. Söylenenlere bakılırsa, Demirel — Avcı görüşmesinde Bayramoğlu'nun getirdiği teklif gözden geçirilmiş ve Cumhuriyet Senatosunda ikinci görüşmesi yapılacak olan anayasa değişikliği teklifinin sonucu alınmaya kadar TBMM toplantısının ertelenmesi uygun görülmüştü.

Bir başka söylentiye göre ise, AP, cumhurbaşkanlığı seçimi konusunda CHP yöneticileriyle temasa geçmişti.

CHP'deki durum

TBMM de ve kulislarda bu olaylar cereyan ederken, CHP Ortak Grubu da tartışmalı bir oturum yapıyordu. Tartışmaya, Ecevit'in, cumhurbaşkanlığı seçimine katılmama yolunda grup kararı bulunduğu halde bazı üyelerin oylamaya katılmalarını kınaması üzerine Hıfzı Oğuz Bekata'nın neden oy kullandığını anlatmak istemesi yol açmıştı.

Ecevit, yaptığı kısa konuşmada, cumhurbaşkanlığı seçimi konusunda müzakereyi ve kararı gerektiren yeni bir durum bulunmadığını belirtiyor, Senato Başkanı Tekin Arıburun'la yaptığı görüşmenin özel bir sohbetten başka anlam taşımadığını söylüyordu. Ecevit, çünkü grup toplantısında kendisinin cumhurbaşkanlığı seçimi yapılırken toplantıya katılmama yönünde öneride bulunduğunu, ancak, grubun toplantıya katılma, fakat oy kullanmama kararı almış olduğunu hatırlatıyor ve «Bu durumda artık üyelerin serbest olmaları ve oy kullanabilmeleri söz konusu değildir. Herkes grup kararı ile bağlıdır» diyordu.

Grubun kararına rağmen..

Ecevit'in konuşmasından sonra, cumhurbaşkanlığı seçiminde oy kullananlardan Senato Grup Başkanvekili Hıfzı Oğuz Bekata, neden oy kullandığını açıklamak üzere söz istedi. Bekata'nın bu

hareketi, grubun bazı üyeleri tarafından protesto edildi. Bekata'nın konuşmasını istemiyenler, bu toplantının sadece Genel Başkanın bilgi vermesi için yapıldığını, başka kimsenin konuşmasına imkân olmadığını söylediler.

Grup toplantısını yöneten Ahmet Durakoğlu, bu itirazlara rağmen, Bekata'yı kürsüye davet etti. Bunun üzerine, protestolar arttı. Bekata, «TBMM'nin cumhurbaşkanını seçmesi ilkesinin bir anlamda milletvekillerinin ve senatörlerin bir seçime katılmasını emreder bir mahiyet taşıdığını, binâenaleyh grupça alınan seçimlere katılmama kararının anayasaya aykırı olduğunu, bu nedenle seçime katıldığını» söyledi.

Olay yatıştıktan sonra, Kâmil Kırıkoğlu'nun, Bakanlığa bir önerge verdiği ve cumhurbaşkanlığı seçimine katılmamak için alınan kararın yeniden gözden geçirilmesi ni istediği açıklandı. Başkan, bu önergenin, grubun Perşembe günü saat 10.00'da yapacağı toplantıda ele alınacağını belirterek, toplantıya son verdi.

CHP'deki bu hava, hızla örgüte yayılmıştı. Nitekim, İstanbul İl Gençlik Kolu Başkanı Şemsettin Şen, Genel Başkan Ecevit'le Genel Sekreter Kâmil Kırıkoğlu'ya çektiği telgraflarda, Ecevit'i, karar ve hareketinden ötürü kutlu yor; Kırıkoğlu'ya ise, «son tutumunuzun daha önceki kurul kararlarına demokratik saygı esasına dayanan geçmişinizle ters düşmesi üzüntü kaynağımızdır» diyordu.

Partiler

Kaynayan Kazan

Cumhurbaşkanlığı seçimi artık son günlerine yaklaştığı sıralarda siyasi partilerin iç bünyelerinde bir takım kıpırdanmalar meydana gelmiş, bunlardan bir kısmı basına da yansımıştı.

Geçen haftanın en dikkati çeken haberi, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in bir önerisine CHP Genel Sekreteri Kâmil Kırıkoğlu'nun karşı çıktığına dair olanı idi. Gazeteciler şovle diyorlardı :

CHP Genel Başkanı Ecevit, Cumhurbaşkanlığı seçimi konusunda hazırladığı bir bildiri metnini, partisinin Merkez Yönetim Kurulu ile Grup Yönetim Kurullarının or-

tak toplantısına getirmiş, fakat başta Genel Sekreter Kırıkoğlu olmak üzere bazı üyelerin karşı çıkması üzerine bunu kişisel görüşü olarak basına vermek zorunda kalmıştı.

Olayın gerçek yüzü

CHP lideri bir bildiri metni hazırlamış, fakat bazı arkadaşlarının bu bildirin yayınlaması için zamanın uygun olmadığı yolundaki görüşlerini öğrenince, meselenin üzerine ağırlığını koymaktansa bunu kişisel görüşü olarak basına yansıtmayı tercih etmişti.

Aslında, bir siyasi partide bunun gibi, hattâ bundan daha ağır eleştirilerin ileri sürülmesi kadar doğal bir olay olmaması gerekir. Çünkü, sadece bir kişinin sözünün geçtiği partilerde demokrasinin en ilkel biçimde bile uygulandığını söylemek mümkün değildir.

Ya öteki partiler?

CHP bu durumda idi de, öteki partiler pek mi süt liman bir ortamda bulunuyorlardı? Asla! En küçüğünden en büyüğüne, ötekilerin içinde de bir gözün öbür göze güveni yoktu. Süleyman Demirel'in, Cumhurbaşkanlığı seçimine on gün kala giriştiği katılma törenlerinin herhalde bir anlamı vardı ve hergün bir emekli subayın AP'ye katılması için düzenlenen törenlerin dış anlamı «Ordudan ayrılanların AP'yi tercih ettikleri» ise, parti içi anlamı da, günün şartlarıyla meydana gelen iç bünyedeki yelpazelenmeleri önlemektir, parti bünyesinde bir heyecan dalgası yaratarak etrafta fire vermesine engel olmaktır.

Demirel bunu başarabildi mi?

Başaramadığını kendisi de biliyordu. Az önce yanından ayrılan arkadaşının kimlerle neler konuştuğunu kısa zamanda öğreniyordu ama, öğrendiklerini açığa vurmaya bugünün meselesi olarak telâkki etmiyordu.

Miniklere gelince...

Hastalık sadece büyük partilere mahsus da değildi. Henüz cicim aylarını yaşamakta olan CGP bir tarafa bırakılırsa, iktidarda değil, muhalefette bile doğru dürüst söz sahibi bulunmayan Demokratik Parti de kaynayan bir kazan halini almıştı. Bu partide bir «Gençler» grubu teşekkül ettiği ve «Eskiler» adını taktıkları şimdiki yöneticilere karşı bavrak açtıkları biliniyor-

Aydın olmanın sorumu

Hangi aydın kişi ile konuşsam, bana gündelik olaylardan çok, «Cumhuriyet'in ellinci yıldönümün de af çıkacak mı?» diye soruyorlar. Affın, bir toplu mun aydınlarını böylesine meşgul ettiği dönem hiç görülmüş müdür? Toplumumuz, birkaç yıldan beri gerçekten büyük tedirginlikler ve bunalımlar geçirdi. Bunun acısı ve ağırlığı da «aydın kesim» üstünde oldu. Sosyolojik bir tanımlama yapıldığında «aydın kesim» diye bir terim var mıdır? Sanırım yoktur. Fakat dilimizde bazı sorunları iyi anlatabilmek için terim zorlamaları yapılmaktadır. Bu terim zorlamaları neden yapılıyor?

Birçok özgürlükler kısıtlanmıştır. Özgürlükler kısıtlanınca, neyin söylenebileceği, neyin söylenemeyeceği ortaya çıkıyor. Böyle olunca da kavram sıkıntısı çekiliyor. Bazı yazarlarımız buna «kavram kargaşalığı» diyorlar. Oysa ortada görülen, özgürlük kısıtlamalarından doğan «kavram sıkıntısı»dır. Bilimsel yazılara bakın, bilim adamları bile birkaç yıl önce rahatlıkla kullanabildikleri terimleri bugün kullanmamakta, terim kaydırmaları, terim açıklamaları yapmaktadırlar.

Böyle olunca ne olur? Bir kültür gerilemesi ortaya çıkar. Kültürümüz, başka kültürlerden uzaklaşır, başka kültürlerle alış veriş edemez, onlardaki gelişmeleri özümseyemez. Kültürün üstüne bir kara bulut çöker. Özgür tartışmanın yerini, tek yanlı kısıtlı tartışma alır.

Toplumunu yönetmeye istekli görünenler, gereği kadar kendilerini yetiştirmiş kişiler olmuyor. Politika nin kaypak, kaygan labirentlerinden süzülerek gelenler, «aydın kişi» olmaktan çok «siyasetçi» kesiliyorlar. Bütün davranışlarında ölçekleri «siyaset» oluyor. Çağımızda her şeyi bilen, her şeye aklı eren «aydın politikacı» ağır basmaktadır. Bizde ise bunun tersi görülür. Konuşmalarındaki, yazmalarındaki seviyeye dikkatinizi çekmek isterim. Profesörlük derecesine ulaşmış kişilere bakıyorum. Bir «antikomünizm» sloganına sarılma, sermaye olarak onlara yetip, artıyor. Karşı çıktıkları her düşünceye «komünist» damgasını vurdukları zaman rahat bir nefes alıyorlar. Böylece siyasal karşıtlarını yasaklar bölgesine itiyorlar, kendileri rahata eriyorlar. Gerçekten rahata eriyorlar mı? Sanmıyorum. Bir «antikomünizm» sloganına sarılma kimseyi kolay kolay rahatlandırmaz. Rahatlamış gibi olur, o kadar.

Siyasal karşıtlarını komünistlikle suçlama yöntemi de bizim bulgumuz değildir. Bizden çok önce başka ülkelerde bu yöntem uygulandı, denendi, sonuçları alındı. Denemeler sonunda komünist, komünist oldu; faşist, faşist oldu; kapitalist, kapitalist oldu; liberalist, liberalist oldu. Herşey yerli yerine oturdu. Bizde ise bunların hepsi süs ve gösteriştir. Bakarsın bir varlık lının oğlu, salonlarda, gece kulüplerinde solcudur. Bir yoksulun oğlu sokakta sermayeciden yanadır. Her

yerde bir başıbozukluk, dağınıklık, sınıfının karakterine uymayan bezirgânlık egemendir.

Sanki sermayeci kesim her düşüncesini açıkça söylüyor, siyasal karşıtlarını karalıyor da, kültürümüzde bir gelişme oluyor mu? Birkaç yıldır sadece sermayeci için tanılan özgürlüklerden yararlanarak düşün yaşantımızda, sanatsal yaşantımızda yeni adlar belirdi mi? Yeni aşamalar oldu mu? Her yanda bir suskunluk vardır. Aydınlar küsmüştür. Neden saklıyacağız, aydınları suskun bir toplum nereye varır? Üniversitelerin susması isteniyordu. Bugün üniversitelerden hiç bir ses çıkmıyor. Susturmayı dileyenlere soruyorum, şimdi daha mı rahatsınız?

Her rasladığımız aydın kişinin size affı sorması nı bir gelişme ve gelişim sayıyor musunuz? Aydınlanımı bildiğim nice sermayeci kişi vardır. Kalabalıklar arasına girdiklerinde dalkavuklarından başka kimseyle selamlaşmamaktadır. Ben de gördüğüm zaman, çoğu kez, selamlaşmak zorunda kalmamak için yönümü dönüyorum. İçimde bu gibilere karşı eski sevginin damlasını taşıyorum. Belki suçun çoğu onların değil. Fakat bu durumlara gelişimizde ortak payları yok mu? Kim, kimleri ne kadar yanılttı, bilmiyor muyuz sanıyorsunuz? Bir toplumda, birbirlerinin dilini anlayan aydınca bir bağdaşma vardır. Yitirilmiş olan bu aydınca bağdaşmadır. Ülkemiz, zaman zaman, çok karanlık dönemlere girmiştir. Bu karanlık dönemlerden aydınca bağdaşma ile kurtulmuşuzdur.

Bugün tutuklarenin bir kitap çevirisinden ötürü 7,5 yıl hapis yiyip yatanlar vardır. Eğer birkaç kitap çevirmişlerse, bu 7,5 yılı birkaç katı ile çarpın. Yıllar 30'u, 35'i bulmaktadır. Bu kitaplar başka ülkelerde okunma olanağını bile yitirmişlerdir. Bizde ise Ceza Kanununun maddeleri arasında uzun yıllar kapalı kapılar ardında yatmayı gerektiriyor. Bu kitapları, bu cezalandırmaya girişenler okumamışlar mıdır? Okumamışlarsa zaten aydın sayılmazlar. Okumuşlarsa, bu ne pehriz, bu ne lâhana turşusudur?

Bir toplumu düşünsel yönde geliştirme çok zordur. Aydın kişi diye de, bu zorluğu göze alana deniyor. Bu zorluğu göze alanın «affı mağfaret» dilediğini sanmıyorum. Af dileyenler, zorluğu göze alanların yakınlarıdır. Ben kendilerini aydın kişi sanan mükte dirlere soruyorum: toplumumuz böyle bir görüntü içine mi girmeliydi? Böyle bir görüntü, bizim kadar onlara da acı gelmiyor mu? Bu ülkeye büyük hizmetler etmiş kişilerin çocukları kitap çevirisinden ötürü hapislerdedir. Bu çocuklar, o babalar tarafından yabancı dil öğreten okullarda okutulmuşlar, çok iyi eğitim görmüşlerdir. Şimdi bu çok iyi eğitim görenin bedeli, «Bunları niye öğrendin?» diye ödemektedirler. Böyle mi olacaktı?

Bu soru gereksizdir. Biryere geldik ki, böyle olundu. Bundan kurtulmanın hünerini gösterenlere aydın diyeceğiz...

Mehmed KEMAL

du ama, bunların, yöneticilerin Cumhurbaşkanlığı seçimiyle ilgili önerilerini Grup toplantısında geçersiz duruma getirecek kadar güçlü olabilecekleri sanılmıyordu. DP'nin Gençler grubu, öteden beri, yöneticilere karşı çıkıyordu. Onların bu muhalefetleri, Genel Başkan Bozbeyle'nin, Anayasa değişikliği nedeniyle Çankaya Köşkünde yapılan toplantıda, eski Demokratlara siyasi haklarının seçimlerden sonra verilmesini teklif etmesi üzerine birde, yoğunlaşmış ve Cumhurbaşkanlığı seçimi konusunda son noktasına gelmişti.

Gençler grubu, parti yöneticilerinin Cumhurbaşkanlığı seçiminde izledikleri politikayı hiç mi hiç beğenmiyorlar, eski Demokratların siyasi hakları konusunda Celâl Bayar'ın desteğini kazanmış olmaları na rağmen, bu konuda onları, önderliği Süleyman Demirel'e kaptırmış olmakla suçuyorlardı. Bunun içindir ki, Cumhurbaşkanlığı seçiminden bir gün önce bu seçimdeki tutumlarını tesbit üzere yaptıkları toplantıda, Genel Merkezci-lerin görüşlerini reddetmişlerdi. DP Grubu, o gün, tam 10 saat süren bir toplantı yapmıştır. Bu 10 saatlik süre içinde Gençler grubu mensupları, birbiri ardına aldıkları konuşma sırasıyla Genel Merkez yöneticilerini ve özellikle Genel Başkan Bozbeyle'yi son derece yıpratmışlardı. Hele Bozbeyle'nin, Cumhurbaşkanlığı seçimi sorununa çözüm bulmak için parti liderlerini toplantıya çağırması ve bu konuda verdiği demeçte Cevdet Sunay'ın Cumhurbaşkanlığına seçilmesi sırasında Demirel'in takındığı tavrı eleştirmiş olması, bardağı taşıran damla olarak bütün konuşmacılar tarafından en ağır sözlerle eleştirilmişti. DP'li gençler şöyle diyorlardı :

«— Sunay Cumhurbaşkanlığına seçildiği zaman hepimiz Adalet Partisi bünyesinde bulunuyorduk. Madem ki Genel Başkan o günlerde Süleyman Demirel'in gizlice Sunay'ın evine gittiğini biliyordu, şu halde bunu neden o günlerde mesele yapmadı? Madem ki o günlerde mesele yapılmıyacak bir davranıştı, şimdi neden bir kınama konusu olarak ortaya getirmek ihtiyacını hissetti? Bu sözler, Demirel'den önce, hepimizi rencide eder.»

İşte Cumhurbaşkanlığı seçimi-

ne geçileceği günlerde siyasi partiler, iç bünyeleri bakımından bu durumda bulunuyorlardı. Partiler neden bu durumda idiler? Onları böylesine iç çekişmelere sevkeden şey sadece günün politik olayları mı idi?

Bunlar, aslında, derinliğine incelenmesi gereken konulardır ve herhalde, partilerin iç bünyesinde meydana gelen bu olaylar kendiliğinden oluşmamaktadır. Ve belki de siyasi partiler içinde kaynatılmak istenen kazanın altına ateş sürenler şu anda görünen kimseler de değildir.

Anayasa

Değişiklik gerçekleşiyor

Anayasanın bazı maddelerinin değiştirilmesi ve yeniden ek maddeler konulması yolunda Süleyman Demirel ve arkadaşlarının hazırladıkları kanun teklifi, Millet Meclisinden sonra, Cumhuriyet Senatosunda da ele alındı ve son safhasına getirilmiş oldu.

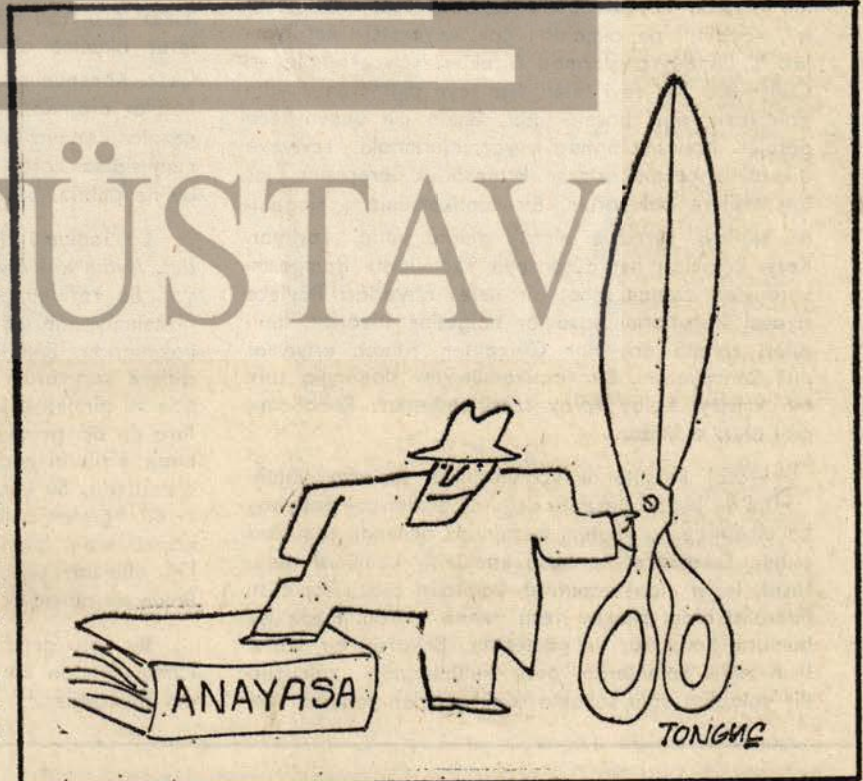
Millet Meclisinden AP, DP ve CGP'nin olaylarıyla geçen değişiklik teklifine Cumhuriyet Senatosunda CHP'liler ve tabii senatörlerce yapılan itirazla da yine aynı gruplara mensup senatörler tarafından red

dedilmiş, böylece, mesele artık son oylamaya kalmıştı. Gerçi teklifin birinci görüşmesi sırasında yapılması gereken oylamada değişikliklerin reddi yönünde bir eğilim ortaya çıkmıştı ama, bunu zamanında farkeden Senato AP Grup Başkanı Ahmet Nusret Tuna, verdiği bir önergeyle durumu korumasını ve kurtarmasını bilmişti.

Değişiklik teklifi, maddeler üzerindeki görüşmeler tamamlandıktan sonra, açık oya sunulacaktı. O gün AP Senato Grup Başkanvekili Orhan Kürümoğlu'nun verdiği ve kabul edilen bir önergeye göre, Senato, değişiklik teklifi üzerindeki görüşmeler tamamlanmaya kadar ara-sız çalışmalarına devam edecek ti.

Senato, akşam yemeği zamanına kadar maddeler üzerindeki tartışmayı da tamamlamış, maddelerin açık oya konulmasını akşam yemeğinden sonraya bırakmıştı. Yemekten sonra oturum yeniden açıldığında, salondaki AP'li ve CGP'li senatörlerin azlığı göze çarpıyordu. Bu nunla beraber, kimse, bu kadar kişiyle gerekli oyun sağlanamayacağı ihtimalini düşünememişti.

Mesele, bir önergenin oya konulması üzerine ortaya çıkmış ve Ahmet Nusret Tuna kurnazlığını göstermişti. Bu önergeyi CHP'li senatörler vermişlerdi ve son oylamayı



yapılmadan önce Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulmasıyla ilgili madde bir değişiklik yapılmasını istiyordu. Önerge oya konuldu ve sanda 128 kişinin bulunduğu, bunlar dan 109'unun oylarıyla reddedildiği anlaşıldı. Fakat, önerenin aleyhinde kullanılan 109 oy, maddenin ka bulü sırasında da kullanıldığı zaman yeterli olmayacaktı. Çünkü Ana yasa değişikliğine ilişkin bir madde nin kabul edilebilmesi için en az 123 oyun lehte kullanılması gerekiyordu.

Bu durumu gören Ahmet Nusret Tuna, hemen bir önerge hazırlıyarak başkanlığa verdi. Bu önergede «vak tin bir hayli ilerlemiş olduğu» ileri sürülerek, oylamanın gelecek birleşime ertelenmesi isteniyordu.

Tunçkanat Kürsüde

Tabii Senatör Haydar Tunçkanat, önergenin aleyhinde konuşmak üzere kürsüye geldi; AP'lilerin, Ana yasa değişikliği için gerekli olan 123 oyu sağlayamayacaklarını görünce oturumu kapatmak istediklerini, bu önergenin, amacı gerçekleştirmek için verilmiş olduğunu söyledi. Tunçkanat, biraz önce AP Grup Başkan vekillerinden Orhan Kürümoğlu'nun görüşmeler tamamlanmaya kadar birleşime devam olunması için bir önerge vermiş olduğunu ve bunun da kabul edildiğini hatırlattıktan sonra, şimdi verilen önergenin bir samimiyetsizliğin ifadesi olduğunu belirtti ve reddini istedi.

Tunçkanat konuşurken, AP'liler devamlı olarak lâf atıyorlar ve her cümlesi için «doğru... doğru...» diye bağırıktan sonra, «sana ne oluyor, biz nasıl istersek öyle yaparız!» diyorlardı.

Nitekim, öyle yaptılar. O sıradaki çoğunluklarının oylarıyla oturumun ertelenmesini isteyen önergeyi kabul ettiler ve böylece, Anayasa değişikliğinin yeterli oy alamama durumuyla karşılaşmasını önlemiş oldular.

Görüşmelerin öncesi

Senato, bu noktaya, üç gün aralıksız devam eden tartışmalardan sonra gelmişti. Millet Meclisinden geçerek gündeme alınmış olan teklif görüşülmesine başlandı ilk gün, konuşmayı CHP Kars Senatörü Sırrı Atalay yapmış ve bazı maddelerin Millet Meclisindeki birinci görüşme sırasında yeter sayıda kabul oyu sağlayamadığını hatırlatarak, bu maddelerin reddedilmiş sayılması gerektiğini, bu nedenle Senatóda görüşülmesine mahal olmadığını ileri sürmüştü. Atalay, şöyle diyordu:

«— Gelin, hep beraber, hukuka bağlı devletin ve hukukun üstünlüğünde birleşelim. Biz oy çokluğunun neler yaptığını gördük ama, bunların, sonunda hüsrana uğradıklarını da gördük.»

Sırrı Atalay, başkanlığa da bir önerge vererek, Millet Meclisindeki birinci görüşmesi sırasında yeter sayıda kabul oyu sağlayamayan, bu nedenle reddedilmiş olması gereken maddelerin teklif metninden çıkarılmasını istemişti.

Oturum başkanı AP'li Macit Zeren, Atalay'ın önerisinin Millet Meclisinin içtüzüğünü ilgilendirdiğini, Senatoda Meclis içtüzüğünün denetlenmeyeceğini söyledi, başkanlık divanının bu nedenle önergeye katılmadığını ileri sürdü. Adalet Bakanı Fehmi Alparslan da önergenin aleyhinde konuştu. Ahmet Yıldız ise Atalay'ın görüşlerine katıldığını belirtti. Yıldız, «Millet Meclisinin kararında bir irade zaafı vardı, bunu gidermek Senatonun görevidir.» diyordu.

Bu tartışmalardan sonra Sırrı Atalay'ın önergesi oya konuldu ve 30'a karşı 110 oyla reddedildi. Bunun üzerine, Anayasa değişikliği teklifinin tümü üzerinde birinci görüşmeye geçildi.

CHP adına Betil

Teklifin tümü üzerinde ilk konuşmayı, CHP Grubu adına Tokat Senatörü Zihni Betil yaptı. Betil, istenen değişikliklerden bir kısmına katıldıklarını hatırlattıktan sonra, «Güvenlik Mahkemelerine yapılacak atamalarda adayların Bakanlar Kurulunca tesbiti, Anayasa ilkelerine ve mahkemelerin bağımsızlığı prensibine aykırıdır» dedi ve bu nedenle başta Güvenlik Mahkemelerine yapılacak atamalarla ilgili hükümlere karşı olduklarını ifade etti.

CHP sözcüsüne göre, Anayasayı beğenmiyerek yeni bir anayasa yapmak bir şeydi. fakat Anayasanın aksayan yönlerini düzenlemek başka bir

Sunarız

Herkes, Anayasaya saygıdan söz ediyor. Biz de saygımızı sunalım bâri.

Anayasaya saygılarımızı sunarız.

Anayasaya saygılarımızı sunarız.

Anayasaya saygılarımızı sunarız.

Anayasaya saygılarımızı sunarız.

(Yüz kere tekrarlanacaktır.)



AHMET YILDIZ
Özgürlükler için...

şeydi. Anayasayı yeniden yapmak nî yetinde olanlar vardı ve bu teklifi getirenler de Anayasayı beğenmeyip yenisini yapmak arzusunda olanlardı. Bu nedenlerle CHP Grubu, tek lifi getirenlerin niyetiyle birlikte değildi. Eğer Anayasada gerçekten değişiklik yapılmak isteniyorsa, bunun ağırlığı, ekonomik ve sosyal hü kümlelerinde olmalıydı. Betil, bu nedenlerle değişiklik tekliflerinden bazı larına Grupunun olumlu oy vermiyeceğini belirtti.

Öteki itirazlar

Millî Birlik Grubu adına konuşan Muzaffer Yurdakuler de, 1961 Anayasasının Türkiye'nin içine düştüğü anarşik ortamın suçlusu olarak gösterilemeyeceğini belirtti ve şöyle dedi:

«— Anayasa değişmez diye bir iddia olamaz. Ancak, değiştirilmesi için haklı sebeplerle dayanması, yapılacak değişikliklerin de anayasanın temel ilkelerinin lâfzına ve ruhu na uygun olması gerekir. 1961 anayasası ne lükstür, ne de ultra - moderndir ve ne de reaksiyonerdir. Devletin en tabii ve önde gelen görevlerinden biri, anarşiyi önlemektir. Devletle anarşi birarada yürümez, ama, devlet olmazsa anarşi alabildiğine genişler. Size soruyorum, gösteriniz, bu Anayasanın hangi maddesi, hangi terimi anarşiyi körüklemiş ve bir anarşik ortamda yürütme organlarının yetkilerini kısıtlayarak, kollarını bağlamıştır?»

CGP Grubu adına konuşan Enver Bahadınlı ise, yapılmak istenen değişiklikleri savundu; bunların, Anayasanın başlangıç bölümünde ve metninde yer alan ilkelere ters düşmediğini ileri sürdü. Bahadınlı'ya göre, on yıllık uygulama ve devletin bünyeli-

ğünü tehdit eden olaylar, Anayasanın bazı maddelerinde değişiklik ya pılmasını zorunlu hale getirmişti. Bu nun için sıkıyönetim mahkemelerinin sıkıyönetim kalktıktan sonra da görevlerine devamını sağlayan ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulmasını öngören hükümlere ihtiyaç vardı. Bahadınlı şöyle diyordu:

«— Sıkıyönetim, hürriyetlerin kısıtlandığı bir rejimdir. Bundan kur tulmanın yolu, bütün hak ve hürriyetleri bütünüyle işletmenin çaresi, olağanüstü şartlardan bir an önce çık maktır.»

AP Grubunun görüşlerini açıklayan Nahit Altan ise,

«— Devletin gücünü ve hukukun üstünlüğünü gerçekleştirecek anayasa değişiklikleri, anayasaya aykırı ola maz» dedi.

Altan'a göre, 1961 Anayasasının on yıllık uygulaması sırasında uy gulayıcıların kavramlarda birleşme leri mümkün olamamış, bu yüzden bir kavram kargaşası ortaya çıkmıştı. Ul kenin anarşiye sürüklenmesinin baş lıca nedeni de bu idi. Nahit Altan şöyle devam etti:

«— 1971 yılında Anayasanın 35 esas maddesi değişmiş, 9 geçici mad de eklenmiştir. İcra, etkili bir hale getirilmiştir. Fakat, şimdi Anayasada yeniden değişiklik yapmak zorunlu hale gelmiştir.»

Ahmet Yıldız sert konuştu

Anayasa değişikliği teklifinin tümü üzerinde kişisel görüşünü açıklayan Tabii Senatör Ahmet Yıldız da «Bu değişikliklerle yeni bir özgürlük savaşının kapılarını açıyoruz» diye başladığı konuşmasında, geri alınan özgürlüklerin yeniden kazanılması için bir savaş başlayacağını ve Türkiye'nin gelecek günler için daha sert bir savaş ortamına itilmek üzere bulunduğunu söyledi. Yıldız sözlerini şöyle bitirdi:

«— Ben böyle bir savaşı kendime görev sayıyorum. Bugünkü değişiklikler, Weimar Cumhuriyetinin sonunu hazırlayan nedenlerle aynıdır. Bu günkü değişiklikler, Kerenski iktidarının sonunu hazırlayan nedenlerden de ğişik değildir.»

Demirel'in tutumu nedeniyle AP'den ayrılmış bulunan Diyarbakır bağımsız Senatörü Selâhattin Cizrelioğlu ise, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Anayasanın özüne aykırı düşecek siyasi amaç ve olağanüstü nitelikler taşıdığını belirtti, bunun bir bakıma da, mevcut mahkemelere güvensizlik ifade edebileceğini söyledi. Cizrelioğlu'ya göre, bu gibi mahke



ADALET BAKANİ FEHMI ALPASLAN
Hükümet ne istiyor?...

meler, tarihin hiçbir safhasında iyi örnekler vermemişlerdi ve Anayasada yapılmak istenen değişiklikler bir hükümet diktası getirecek nitelikler taşıyordu.

Görüşmeler tamamlandı

Böylece, değişiklik teklifinin tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmış oluyordu. Şimdi Adalet Bakanı konuşacak ve Hükümetin görüşlerini açıklayacaktır. Adalet Bakanı, Hükümetin görüşlerini açıklayacağı yerde, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in, bir Grup toplantısında, «Anayasa değişikliğini Silahlı Kuvvetlerin istediği yolundaki görüşlerin gerçeği yansıtmadığı izlenimini edindiği» yolundaki sözlerini cevaplamak isteyen görüşmeler daha bir süre uzamak zorunda kaldı. Bakan, Anayasa değişikliğine Hükümetin isteği üzerine, geçen yıl Florya köşkünde yapılan toplantıda karar verildiğini hatırlattıktan sonra, sözü CHP Genel Başkanına getirdi ve şöyle dedi:

«— Ecevit, aklınca, bize, bu değişiklikleri Ordu istiyor dedirtmek istemekte, bir taraftan da Ordunun bu değişikliklere karşı olduğu havasını vermeğe çalışmaktadır. Anayasa değişikliğini isteyen Hükümet olduğu bir gerçektir. Ordu da, Hükümetin isteğinden sonra yapılan bir brifingde bunun yerinde olduğu görüşünü taşıdığını belirtmiştir. Bu brifingde bütün liderlere dağıtılan, bir tanesi de sayın Ecevit'te bulunan kitabın 172'nci maddesinde Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulması lüzumunu Türk Silahlı Kuvvetlerinin benimsediği sarahatle ifade edilmektedir. Hükümetin istediği, memleketimizin bugünkü ağır şartlardan kurtarılmasıdır. Dünün karartan ellere bir daha teslim etmek için Hükümetin gerekli gördüğü tedbirleri, Türk Silahlı Kuvvetlerinin de arzu etmesi tabiidir. Sayın Ecevit'in zihinleri bulandırmaya mâtuf sözlerle ilgili gerçek durumu size arz et

meyi vazife bildim.»

Suçluları gizlemenin yolu

Adalet Bakanından sonra söz alan CHP Sivas Senatörü Hüseyin Öztürk, milli iradeye değer vermeden tüzük değiştirir gibi anayasa değişikliği yapmak istendiğini ifade ettikten sonra,

«— Anayasa değişikliği, asıl suçluları kamufle etmek için uydurulmuş bir yoldur. Oysa, siyasi iktidarların anayasayı yozlaştırmasını önleyecek tedbirler gerekir» dedi.

Öztürk'e göre, Devlet Güvenlik Mahkemeleri ile sürekli bir sivil sıkı yönetim devri yaratılmak isteniyordu. O zaman, Türkiye'de demokrasinin tam olarak işlediği nasıl, utanç duyulmadan, söylenecekti? Askerî Yargı tay Başkanı da karşı çıktığı halde bu değişiklikler yapılmak isteniyordu ve Anayasa Mahkemesinin bunları iptal edeceği bilindiği halde, boşuna bir gayretin içinde bulunuluyordu.

Bu tartışmalardan sonra teklifin tümünün oylanmasına geçildi. Açık oylamaya 162 üye katılmış, bunlardan 139'u kabul, 23'ü de red oyu kullanmıştı. Böylece, değişiklik teklifinin maddelerine geçilmesi kabul edilmiş oluyordu.

Oylama sırasında bazı CHP'li senatörlerin teklifin tümüne kabul oyu vermeleri ise gerçekten bir sürpriz olmuştu. Bunlar, Hıfzı Oğuz Bekata, Fikret Gündoğan, Salih Tanyeri gibi yönetici durumunda bulunan senatörlerdi ve kendilerini daha bazı CHP'liler de katılmışlardı. İsmet İnönü, Nihat Erim, Ferit Melen, Fahri Korutürk, Nejat Sarıcalı, Mehmet Ali Pestilci ve Salim Hazerdağlı da kabul oyu verenler arasında bulunuyordu. Teklifin tümüne red oyu verenlerden bazıları ise şunlardı:

Ekrem Acuner, Cihat Alban, Muhip Ataklı, Selâhattin Baburoğlu, Turгут Cebe, Selâhattin Cizrelioğlu, O.



CHP'LI FIKRET GUNDOGAN
Anayasa değişikliği lehinde...

zer Derbil, Suphi Gürsoytrak, Fatma Hikmet İşmen, Kadri Kaplan, Suphi Karaman, Kâmil Karavelioğlu, Sami Küçük, Muslihittin Yılmaz Mete, Sezai Okan, Fahri Özdilek, Mehmet Öz güneş, Selâhattin Özbay, Fakih Özlen, Haydar Tunçkanat, Ahmet Yıldız ve Muzaffer Yurdakuler.

Sırrı Atalay, Refet Aksoyoğlu, Na zif Çağatay, Vehbi Ersü, Bahriye Uçuk, Nuri Ademoğlu, Şevket Köksal, Şükran Özkaya, Hüseyin Öztürk, Mehmet Pırılı, Tayfur Sökmen, Fethi Tevetoğlu, Mustafa Tıgılı, İhsan Topal oğlu, Halil Tunç, Mansur Ulusoy ve Saffet Ural ise toplantıda hazır bulunamamışlar ve oy kullanamamışlar dı.

Bu iş burada bitmez!

Teklifin maddeleri üzerindeki gö rüşmeler pek uzun sürmedi. CHP'liler le bazı tabii senatörlerin, Devlet Gü venlik Mahkemesine yapılacak ata nalara ve sıkıyönetim mahkemeleri nin sıkıyönetim kalktıktan sonra da devamını sağlayan maddeye, bu a rada gözaltında bulundurma süresi nin 15 gün olarak tesbitine ilişkin de ğişiklik önerileri, Millet Meclisinde ol duğu gibi, AP'li, CGP'li ve DP'li üye lerle kendilerine katılan bağımsızlar ın oylarıyla reddedildi.

Bu durumda, Anayasa değişikli ği teklifinin Millet Meclisinden geçti ği şekilde Cumhuriyet Senatosunda da kabul edileceği ve kanunlaşarak yürürlüğe gireceği anlaşılıyordu. Ne var ki, teklifin maddeleri oylanacağı sırada, AP, CGP, DP koalisyonu ye terli sayıya sahip olmadıklarını an la yınca oylama işleminin ertelenmesini sağ lamışlardır.

Cumhuriyet Senatosu, TOPLUM dergisi baskıya verildiği sırada, Ana yasa değişikliğinin ikinci görüşmesi ni ve maddelerinin oylanmasını da ta mamlayacaktır.

İmar-İskân

Kazançlı işler

M emurları huzursuzluk içinde bu lunduğundan, uzun süreden beri için için kaynamakta olan İmar ve İskân Bakanlığında geçtiğimiz haftalarda yapılan yeni atamalar, huzursuzluğu büsbütün körükledi, Bakanlığın bazı mensupları da isti fa kervanına katıldılar.

İmar ve İskân Bakanı Turgut Toker, Bakanlığını eski Bakan Selâ hattin Babüroğlu'nun «adamların dan» temizleme yolundaki gayretle rini başarıya ulaştırma yolunda bü yük bir adım daha atmış ve AP adı na önemli bir görevi de yerine ge tirmiş oluyordu. Teknik bir bakanlık olarak görünmesine rağmen, İmar ve İskân Bakanlığı politik alanda büyük önem taşıyan bir yerdir. Be-



TURGUT TOKER

Yeni yazarlarımızdan!...

lediyelerin imar işleri, bu Bakanlık ta düşünlenmekte; yapı kooperatifleri çalışmalarında bu Bakanlıkla ili şki kurmak ve önelirine çıkarılan formalite güçlüklerini «dostluklar» sayesinde halletmek zorunda kal maktadırlar. Bu yüzden de İmar ve İskân Bakanlığı, partililik ilişkileri bakımından eşi bulunmaz bir çalış ma alanı hâline gelme olanaklarını bünyesinde taşımaktadır.

Usta politikacılık

Oturduğu koltuğun sağladığı o lanaklardan yararlanmayı çok iyi bilen Turgut Toker, usta bir politika cı olduğunu, AP'nin son büyük kong resinde göstermiş ve Demirel'in ha zırladığı Genel İdare Kurulu aday listesine alınmamış olmasına ra ğmen, kendini seçtirmeyi başarmıştı. Toker'in bu başarısında en büyük el ken, İmar ve İskân Bakanı olarak, AP'li belediyelere yaptığı büyük yardımları. Büyük Kongrede de le ge olan AP'li Belediye başkanları da Turgut Toker'den gördükleri ya kınlığı, onu, Genel İdare Kuruluna seçmekle mükâfatlandırılmışlardı.

Bakanlığını istediği şekle sok ma yolunda önemli adımlar atan Turgut Toker'in, geçtiğimiz günler de ki bir diğer başarısı ise, yayınladı ğı bir kitap oldu. Toker, bu kitap sayesinde, Türkiye'nin ölçülerine gö re, astronomik sayılabilecek bir tel lif hakkı sağlayabilecekti.

Eh, önümüzdeki Ekim ayında seçimlerin yapılacağı ve seçimlere katılmanın da büyük masrafları ge rektirdiği düşünülecek olursa, Tur gut Toker'in hiç olmazsa şu sıralar da geleceğe güvenle bakmakta ol duğunu söylemek mümkün olabilir. Zaten Turgut Toker'in yayınladığı kitap da geleceğe güvenle bakabil mek üstüne: «BAĞ—KUR»! Geçtiği-

miz yıl çıkan Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sos yal Sigortalar Kurumu Kanunu, kita bın konusunu teşkil ediyor. Turgut Toker, dört sayfalık bir önsöz ve sosyal güvenlik sistemi hakkında 30 sayfalık bir yazısına, BAĞ—KUR ka nunu teklif ve tasarısının gerekçesi ni, kanun metnini, kanun hükümleri ne dair yapılmış açıklamaları ve il gili kanun maddelerini eklemiş ve ortaya 156 sayfalık bir kitap çıkmış.

Seçim masrafı çıktı!

Bir Bakanın yayınladığı kitabın resmi ve özel kuruluşlarda görece ği rağbet hesaba katılırsa, Turgut Toker'in bu kitabının önümüzdeki haftalarda satış listelerinin başına geçip, «best seller» olacağını söyle mek bir kehanet sayılmamalıdır. Ni tekim, birçok sendika daha şimdiden çok sayıda kitap almış bulunuyor. Ancak Toker'in şu sıralardaki şanssızlığı, Cumhurbaşkanı seçimin den sonra Melen Hükümeti'nin isti fa edecek olması. Eğer kurulacak hükümette Toker yer almayacak ol ursa, kitabın satışı belki biraz ya vaşlayabilir. Bu yüzden, şu sıralar da kitabın satışına önem vermek gerekecek.

Okurlarımıza bu kitabı almglar ını salık verecektik ama, kitabın üs tünde isteme adresi, ya da dağıtıcı nın kimliğine ait bir kayıt yok. An cak, kitaptan edinmek isteyen okur larımız İmar ve İskân Bakanlığı, Ö zel Kalemine, bu kitabı nereden sağ layabileceklerini sorarlarsa herhal de bilgi alabilirler. Kitabın fiyatı, 20 liradır.



TOKER'İN KİTABI

«Ben de Bağkur'u yazdım...»

Bunalım giderilemiyor

Uluslararası para bunalımı, Batılı devletler için en önemli konu olmakta devam ediyor. 13 Şubat tarihinde yapılan Dolar devaluasyonu, bunalıma hiçbir çözüm getiremedi. Devaluasyondan iki hafta sonra, Batılı ülkelerin döviz borsalarından yeni tehlike işaretleri gelmeğe başladı. Tabii, bu ülkelerin en başında gene Federal Almanya ve Japonya vardı. Kısa bir süre sonra bütün Batılı başkentlerden koro halinde feriyatlar yükselmeye başladı. Geçen haftanın başında, bir gün içinde 6 milyar dolar satınalmak zorunda kalan Federal Almanya Merkez Bankası'nın önerisi üzerine hükümet, döviz borsalarını belirsiz bir süre için kapattı. Federal Almanya'yı diğer Batılı ülkeler izledi. Ortada açık bir gerçek vardı: Yüzde 10 oranındaki Dolar devaluasyonu, çıkış yolu olamamıştı. Uluslararası paralar arasındaki dengesizlikleri ortadan kaldırmak için köklü ve uzun vadeli tedbirlere ihtiyaç vardı.

Toplantı, toplantı, toplantı..

İşte, geçen hafta, Batılı ülkeler arasında yapılan çok sayıdaki görüşme ve toplantı hep, bu tedbirlerin neler olacağı etrafında yoğunlaşıyordu. Önce Avrupa Ekonomik

Topluluğuna üye ülkelerin Maliye Bakanları Brüksel'de toplandılar. Bu toplantının amacı, ABD ve Japonya ile görüşmelere girişmeden önce ortak bir formül üzerinde birleşmekti. Ama ne var ki, bu birleşme sağlanamadı. Bütün üye ülkelerin, paralarının Dolar karşısındaki değerini serbest bırakmaları, yani paralarını serbest piyasada dalgalanarak kendi değerlerini bulmaları önerisi de kabul edilmedi. Çünkü bunun için en başta Federal Almanya'yı ikna etmek gerekiyordu. Paralarının değerinin gerçekte fi-

li değerinin çok üstünde olduğunu bilen Almanlar, bu yola yanaşmıyorlar ve bunalımın Avrupa ile Amerika arasında varılacak bir uzlaşma yoluyla ve «müttefiklik ruhu içinde» çözümlenmesini istiyorlardı. Nihayet geçen haftanın sonunda Paris'te, Avrupa Ekonomik Topluluğunun dokuz üyesi ile ABD, Japonya, İsviçre, Kanada temsilcileri bir araya geldiler. En iyimser gözlemciler bile bu konferansta kesin bir sonuçta ulaşabileceğine inanmıyorlardı. Nitekim konferansın açılmasıyla bir hafta ertelenmesi bir oldu.

Kavganın asıl nedeni

Kapitalist sistemin paraya olan düşkünlüğü kimsenin meçhulü değildir. Ama kapitalist ülkelerin, paralarının karşılıklı değerine niçin bu kadar hayati bir önem atfettilerini sorulabilir. Bu sorunun cevabı, doğrudan doğruya, bu ülkelerin yapısal özelliklerin de gizlidir. Söz konusu ülkelerde ekonominin büyük kısmına egemen olan tekeller, ancak, çok geniş bir dış pazara dayanarak ayakta durabilmektedirler. Dolayısıyla, ekonominin bütünü ile tekeller arasında kurulan kader birliği, dış ticareti bu ülkeler için diğer ülkelere oranla çok daha önemli bir duruma getirmektedir. Paranın dış değeri konusunda kapitalist ülkelerin gösterdikleri aşırı duyarlılığı da, bu öneme bağlı olarak düşünmek gerekir. Kısa-

ca özetlersek, kapitalist ülkeler arasındaki para kavgası gerçekte dış ticaret alanında ki kavganın uzantısından başka bir şey değildir. Fakat dış pazarların bu ülkeler için ayakta kalabilmenin zorunlu koşulu olduğunu hatırdan çıkartmamak gerekmektedir.

Bilançolar denk olsa..

Eğer yeryüzündeki bütün ülkeler tam dışarıdan kazandıkları kadar dış harcama da bulunsalar, yani bütün ülkelerin ödemeler bilançoları hep denk olsa, uluslararası bir para bunalımı da hiçbir zaman doğmazdı. Ancak, böyle bir durum gerçek hayatta hiçbir zaman düşünülemez.

Bir kere, az gelişmiş ülkeler ihrac ettikleri tarımsal ürünlerin ithal ettikleri endüstriyel ürünlere oranla sürekli değer kaybetmesinden ötürü dış ticaret bilançolarını açıkla kaplamak zorundadırlar. Bu durum, özellikle endüstrileşme yoluyla kalkınma amacındaki ülkeler için geçerlidir. Örneğin 1958—68 yılları arasında ki on yıllık dönemde gelişmiş ülkelerin ihracat malları fiyat endeksi yüzde 6 yükselirken, az gelişmiş ülkelerin ihracat malları fiyat endeksi yüzde 2 gerilemiştir. Gelişmiş ülkelere göre az gelişmiş ülkelere yapılan ekonomik kalkınma yardımları dış ticaret alanında karşılaşılan bu zararın yaklaşık olarak yarısını karşılayabilmektedir. Bu durumda,

uluslararası PARA savaşı



Washington'daki yollarında, yeni bir madiklarını ve öne bir uzlaşma sağlan hareket edeceklerini kısıtlamalar get Bu nedenle, uluslararası gelişmelere g



Alman Markının değer kaybı. Ünlü Stern dergisinde yayı



eticiler, çeşitli açıklama-
evalüasyona niyetli ol-
ıkları ilkeler etrafında
naza, kendi başlarına
özellikle ithalatta ye-
ceklerini belirtiyorlar.
rası para savaşının il-
e olduğu söylenebilir



ödemeler bilançosunun den-
liği açısından, gelişmiş ülke-
rin, az gelişmiş ülkelere oran-
la, her zaman daha elverişli
bir durumda oldukları açık-
tır. Zaten bu nedenledir ki,
az gelişmiş ülkeler devamlı
dış açıklarla karşılaşır ve
bu açıkları kapatmak için borç
lanmak zorunda kalırlar. Borç
lanma olanaklarının daralma-
sı halinde de astronomik rak-
amlara varan devalüasyon-
lara başvurlar.

Doların serüveni

Gelişmiş ülkeler, az geli-
miş ülkelere karşı dış tica-
ret alanında mutlak bir üs-
tünlüğe sahipseler de, bu üs-
tünlük, tüm gelişmiş ülkeler
için aynı değildir. Ayrıca,
gelişmiş ülkeler
arasında, az gelişmiş ülke
pazarlarını olduğu gibi, karşı-
lıklı olarak birbirlerinin iç pa-
zarlarını ele geçirmek için de
kıyasıya bir rekabet mevcut
tur. Esasen, dünya ticaretin-
in en büyük bölümü bu ül-
keler arasında oluşmaktadır.
Son yılların ekonomik gelişme-
leri, gelişmiş ülkeler ara-
sında dış ticaret açısından
ABD ile Batı Avrupa ve Ja-

ponya'yı en keskin biçimde
karşı karşıya getirmiştir. Bu
gelişmelerin önemli bir sonu-
cu, Doların, İkinci Dünya Sa-
vaşından beri süregelen üs-
tünlüğünü kaybetmesi ol-
muştur. Doların egemen pa-
ra olmaktan çıkması, ABD'nin
dış ekonomik ilişkileriyle
tam bir paralellik göstermek-
tedir.

ABD, İkinci Dünya Savaşın-
dan sonra, ekonomik alan
daki rakipsiz durumunun so-
nucu olarak, dış ticaret bilân-
çolarını daimi surette fazla-
sıyla kapatmıştı. Bu da, doğal
olarak, Doların gittikçe güç-
lenmesi sonucunu doğuruyor-
du. Ancak zamanla, ABD yö-
neticileri, âdeta bu durumun
ebediliğine inanırcasına, akıl
almaz askeri harcamalara gi-
rişmişlerdi. Ülkenin «hür dün-
yanın jandarması» statüsü-
nün bir gereği gibi görülen
bu harcamalar, dış ticaret faz-
lalarını yuttuğu gibi, ülkeyi sü-
rekli bir dış açıkla karşı kar-
şıya bırakıyordu. Örneğin,
1970 yılında ABD'nin dış tica-
ret bilançosu 2 milyar dolar
fazlayla kapandığı halde,
ödemeler dengesi 10.7 milyar
dolar açık vermişti. Fakat A.
B.D. için asil dönüm yılı, 1971
oldu. Ülke tarihinde ilk kez,
dış ticaret bilançosu 2.5 mil-
yarlık bir açık gösteriyordu.
Aynı yıl, ödemeler bilançosun-
daki açık ise, gelmiş geçmiş
bütün rekorların üstünde idi:
Tam 30.5 milyar dolar.

Denge kurulamıyor

18 Aralık 1971'de Dolar,
tarihinde ikinci ve otuz yıla
yakın bir süreden beri ilk
devalüasyona uğradı. Nixon
yönetimi, aynı zamanda tarih-
sel bir kararla, Doların istenil-
diği zaman Amerikan Bankası
tarafından altına çevrilmesi
esasını, yani konvertibilite yü-
kümlülüğünü de kaldırıyordu.
Bu kararla, Dolar aracılığıyla
yürürlükte olan Altın Kambiyo

sistemi de tarihe karışmış olu-
yordu. Fakat bu devalüasyon
da ABD'nin dış ödemeler den-
gesini sağlamaya yetmedi.
1972 yılında dış ticaret açığı
6.8 milyar dolar, ödemeler
dengesi açığı ise 10.8 milyar
dolar olmuştu. Görüldüğü gi-
bi, dış ticaret alanındaki üs-
tünlüğünü artık iyice yitirmiş
olan ABD, dış harcamalarını
oldukça kısmasına rağmen,
denge kuramıyordu.

Prof. Schultz planı

Geçen yılın sonlarında ABD
Maliye Bakanlığı'na getirilen
iktisat profesörü George
Schultz, uluslararası para bu-
nalımının çözümü için bir plan
hazırladı. Schultz planı, bütün
ülkelerin paralarının değerini
rezervlerinin durumuna göre
sürekli olarak ayarlamaları-

Buna göre, yıl sonunda re-
zervlerinin azaldığını gören
bir ülke, parasının değerini
de buna göre düşürecek ve
rezervleri artan ülke ise pa-
rasının değerini artıracak-
tı. Böylelikle, zaman zaman,
dünya ticaretini derinden et-
kileyen büyük orandaki deva-
lüasyonlar yerine, her yıl, et-
kileri daha sınırlı kalacak dü-
şük oranlı devalüasyonlar ön-
görülmeğe idi. Oldukça es-
nek ve dinamik bir sistemi
öngören Schultz planı, diğer

Batılı ülkeler tarafından he-
nüz onaylanmış değil. Plan
üzerinde devam eden görüş-
melerin ancak Eylül ayında
yapılacak olan Dünya Para
Fonu toplantısında bir sonu-
ca bağlanacağı tahmin edili-
yor.

Bu arada, Washington'da
ki yöneticiler, çeşitli açıklama-
larında, yeni bir devalüasyo-
na niyetli olmadıklarını ve ö-
nerdikleri ilkeler etrafında bir
uzlaşma sağlanamazsa kendi
başlarına hareket edecekleri-
ni, özellikle ithalata yeni kı-
sıtlamalar getireceklerini be-
lirttiler. Uluslararası para kav-
gasının ilginç gelişmelere ge-
be olduğu söylenebilir.

ması üzerine Almanya'nın
nan karikatür.

Sola doğru..



Demokratik solun başarısı

1972'nin ikinci yarısında başlayan seçimler dizisi, 1973'ün ilk üç ayında da bütün hızıyla devam etti. Dünyanın değişik köşelerinde yapılan seçimlerin sonuçları üzerinde yapılacak kaba bir gözlem, sözkonusu seçimlerin hemen hepsinde sol partile-

rin önemli ilerlemeler kaydettiklerini, hattâ birçok yerde yıllardan beri süregelen tutucu iktidarları devirerek hükümet sorumluluğunu ele geçirdiklerini göstermektedir. Bu gözlem, tüm sol partiler için geçerli olmakla birlikte, özellikle ortanın solundaki sosyal demokrat partiler için daha bâriz bir tablo çizmektedir. Sözü ettiğimiz seçim zincirinin Uzakdoğudaki halkalarını oluşturan Avustralya, Yeni Zelanda ve Japonya'dan ilk ikisinde sosyal demokrat partiler, ki bunların ikisi de İşçi Partisi adını taşımaktadır, tutucu partilerin çok uzun bir dönemden beri süregelen iktidalarına son vermişler ve seçimlerden iktidar olarak çıkmışlardır. Japonya'da ise değişmez iktidar sayılan Liberal Parti ilk kez Sosyalist ve Komünist partilerin rekabeti karşısında iktidarının tehlikeye girdiğini görmüştür. Dünyanın bir başka köşesinde, Şili'de ise Allende'nin demokratik sosyalizm denemesi, geçen hafta yapılan seçimler sonunda, ikibuçuk yıllık iktidar dönemindeki tüm engellemelere rağmen gerileme değil ilerleme göstermiştir.

Avrupa'daki gelişmeler de demokratik solun yükselen başarı gra-



CUMHURBAŞKANI PÖMPIDOU
Son çare: Yasaları çiğnemek

fiğini kanıtlamaktadır. Kasım ayında yapılan Federal Almanya seçimlerinde Sosyal Demokrat Parti yerini sağlamlaştırmış, Belçika, Hollanda, Danimarka ve İrlanda seçimlerinden sosyal demokrat partiler gene zaferle çıkmışlardır. Son olarak, geçen hafta içinde İrlanda'nın da katılımıyla Ortak Pazar içindeki demokratik sol blok dengeyi kesin olarak kendi tarafına çevirmiş bulunmaktadır. Ve nihayet dünya kamuoyunu uzun bir süreden beri meşgul eden Fransız genel seçimlerinde Sosyalist, Komünist ve Radikal Sol partilerden kurulu Birleşik Sol Cephe, iktidardaki sağ koalisyonu yenmesine rağmen, yürürlükteki seçim sistemine yenilmiş, fakat gene de Parlamentodaki üye sayısını iki katından fazla arttırmayı başarmıştır.

Sol, kezevenkler, sol!

Fransa'da seçimler sonuçlandı: Sol ağır basıyor.

İrlanda'da seçimler, Sol'u iktidara getirdi.

Şili'de halk, Allende'yi Sağcılara yedirmede

Çaponya'da Sol, son derece güçlü.

İtalya'nın Fransa'dan kalır yanı yok.

Batı Almanya'da Sosyal Demokratlar iktidarda.

Bütün bunları, gazetelerde görüp okuyoruz. Dünyanın Sola doğru hızlıca gittiği şu günlerde, Madrid'te şöyle bir olay geçmiş:

Öğretmen, öğrencileri toplamış, kır gezisine çıkartmış. Okulla kır arasındaki yolu marşlar söyleyerek geçen öğrenciler, bir süre sonra marşları bitirmişler, fakat yol bitmemiş. Öğretmen.

— Niçin susuyorsunuz, demiş. Hadi, söylesenize!

— Marşları bitirdik öğretmenim, demişler.

Öğretmen,

— Söylediklerinizi bir daha söyleyin, demiş.

Çocuklar başlamışlar, marşları yeniden söylemeğe. Bir süre sonra marşlar yine bitmiş, fakat yol bitmemiş. İşin kötüsü, öğretmenin aklında da hiçbir marş yokmuş. Çocuklar başlamışlar, sağa sola dağılmağa, şakalaşmağa. Bunun üzerine öğretmen, yüksek sesle tempo tutmağa başlamış:

— Sol, kezevenkler, sol! Sol, kezevenkler, sol! Sol, kezevenkler, sol!

Franko'nun adamları, bunu duyunca, öğretmenin yanına sokulmuşlar,

— Bravo, demişler. Franko'nun öğretmeni böyle olmalı işte! Senin hakkında çok iyi bir rapor verebiliriz.



F' ALMANYA'DA BRANDT
Sosyal Demokrasinin zaferi

Buçuk kazandı

Fransa'da Sol Cephe, yüzde yarım oy farkıyla seçimi kaybetti.

Bu demek : Pompidou'lu Sağ Cephe, yüzde yarım oy farkla iktidarda kaldı. Kaybettiği sandalye sayısı : 98!

Bizde yarım «buçuk» da denir.

Bu hesaba göre : «Buçuk + Alengirli Seçim sistemi = Pompidou'lu Sağ iktidar.»

Yâni, alengirli seçim sistemi ni çektiniz mi aradan, «Buçuk» ortada kalıyor.

Fransa

Oylar solun, iktidar sağın

Pazar günü yapılan Fransa genel seçimlerinin ikinci turunda, iktidardaki De Gaulle'cü partiler, Parlamentodaki çoğunluklarını korudular. Polenezya ve Guadalop adalarında seçimler daha sonra yapılacağı için kesin sonuçlar henüz alınmadı.

Ancak belli olan milletvekillikleri De Gaulle'cülerin, hükümeti kurmak için gerekli olan 246 sandalyenin üstüne çıktıklarını gösterdi. Çoğunluk partileri, buna rağmen, seçimden önce sahip oldukları 386 milletvekilliğinin 100'den fazlasını kaybettiler.

Birleşik Sol Cephe, seçimlerden aynı miktarda kazançlı çıkmakla birlikte, beklediği zaferi sağlayamadı.

Bunun en önemli nedeni olarak, De Gaulle döneminde çıkarılan adaletsiz seçim kanunu gösterilebilir. Bu seçim sistemi sayesinde sağcı çoğunluk partileri ilk turda oyların ancak yüzde 40'ını aldıkları halde, milletvekilliklerinin yüzde 55'ten fazlasını çıkarmayı başarmışlardır. De Gaulle'cüler iki tur arasında da boş durmamışlar, önce merkezci Reformistlerle bir seçim protokolü yaparak kendi adaylarının önde olduğu seçim bölgelerinde bunların adaylarının çekilmelerini sağlamışlardı. Nihayet tüm seçim kampanyası boyunca sağcıların en başta gelen propagandacısı gibi çalışan Devlet Başkanı Pompidou, seçim propagandasının yasak olduğu Cumartesi gecesi bir radyo-televizyon konuşması yaparak, halıkı, Sol Cepheye oy vermemeye çağırmıştır. Bu koşullar altında iktidar.

da kalmayı başarabilen Fransız sağının önümüzdeki Başkanlık seçiminde aynı başarıyı gösterebilmesi herhalde çok güç olacaktır.

Fransız seçim sistemi

Fransa'da sağcılara, oyların ancak beşte ikisini almalarına rağmen, iktidara gelme olanağını sağlayan seçim sistemi, 1958'de yürürlüğe konulmuştur ve bu dönemin istikrarlı hükümet kurma çabalarının bir sonucudur. «Çift turlu dar bölge sistemi» diye adlandırılan bu sistemde seçim bölgeleri nüfusa göre değil, idari bi-

rimler esasına göre belirlenmektedir. Bu da, doğal olarak, kırsal yerlerde daha güçlü bulunan sağcı partilerin lehine işleyen bir mekanizmayı ortaya çıkarmaktadır. Her seçim bölgesinden bir milletvekilinin seçildiği bu sistemde, örneğin, Meclise sağcı bir milletvekili gönderen Güney Fransa'daki Lozere seçim bölgesinde sadece

25 bin seçmen bulunmasına rağmen, komünist bir milletvekili gönderen Paris yakınındaki Seine - Saint Denis seçim bölgesinde 70 bini aşkın seçmen bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak da 1968 seçimlerinde seçilen her sağcı milletvekiline 35 bin oy düşerken, bir solcu milletvekilinin seçilebilmek için bunun dört katı oyu alması gerekmiştir.

Seçmen yaşı : 21!

Ayrıca, Avrupa'da artık rastlanmayacak biçimde, Fransız seçmeni,

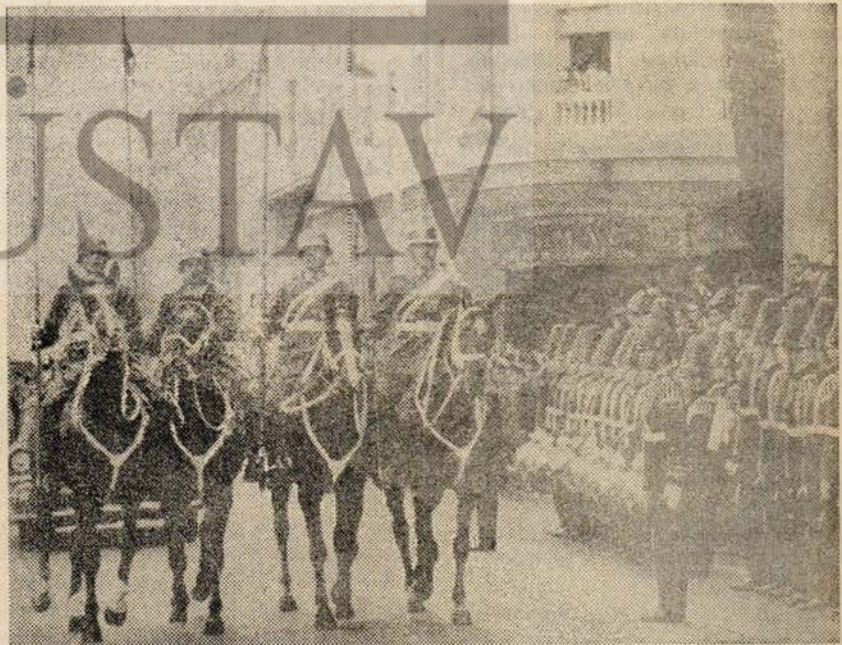
oy kullanabilmek için 21 yaşını doldurmuş olmak zorundadır. Nihayet son seçimlerde tüm seçmenler arasında kadın seçmenlerin sayısı erkek seçmenlerden birbuçuk milyonluk bir fazlalık göstermektedir. Kadın seçmenlerin genellikle sağa daha yakın oldukları veya sağın umacı propagandalarından daha kolaylıkla etkilenecekleri açıktır. Milletvekili adaylarının ise 23 yaşını doldurmuş olmaları ve hazineye 1000 frank yatırmaları gereklidir. Fakat eğer oyların en az yüzde 5'ini alabilirlerse, bu parayı da geri alabilirler.

İşte ulusal iradenin bu yollardan gerçekleştiği Fransa'da Aralık ayında parlamento feshedildiği zaman milletvekilliklerinin partiler arasındaki dağılımı şöyle idi : De Gaulle'cüler (toplam) 365, Sosyalistler 43, Komünistler, 33, Radikal-Sosyalistler 10, Bağımsızlar 31.

Şili

Allende'ye yeşil ışık

Şili'de geçen hafta yapılan genel seçimlerin kesin sonuçları belli oldu. Buna göre Devlet Başkanı Allende'nin Sosyalist, Komünist ve Radikal partilerden oluşan Halk Birliği, oyların yüzde 43.4'ünü, Hristiyan Demokrat ve Ulusal partilerden oluşan muhalefet ise oyların yüzde 54.7'sini aldı. Halk Birliği'nin



ŞİLİ ORDUSU BİR GEÇİT TORENİNDE: Politikanın dışında.

oyları 1970 Başkanlık seçimine oranla yüzde 5'lik bir artış, 1971'deki belediye seçimlerine oranla ise yüzde 5'lik bir düşme göstermektedir. Ama seçimlerin en önemli sonucu, birleşik muhalefetin, Başkanı düşürmek için gerekli üçte iki çoğunluğu sağlayamamış olmasıdır. Böylelikle, Allende'yi demokratik yollardan devirebilmek, hiç değilse, yeni Başkanlık seçimine kadar mümkün görünmemektedir. Şili ordusunun demokrasiyeye saygılı tutumunu sürdürdüğü de dikkate alınır, sosyalist Başkanın önünde, oldukça rahat ve uzun bir dönem vardır. Bu dönemde, tecrübeli Başkanın, Şili halkının tercihlerini kendi yönünde etkilemesi güç olmayacaktır. Ancak sağcı muhalefetin daha önce olduğu gibi her türlü engelleme yoluna başvuracağını da unutmamak gerekir. Nitekim, daha seçim sonuçları belli olur olmaz, yeni boykot hazırlıklarına girişildiği öğrenilmiştir. Denebilir ki, muhalefetin, Başkanı devirmek için yetki istediğini reddeden Şili halkı, Allende'ye yeşil ışık yakmıştır ama, henüz sürat tahditlerini kaldırmamıştır.

Şili parlamentosunda sandalyelerin dağılımı:

	1969	1973
Halk birliği	61	63
Muhalefet	89	87
Toplam	150	150

Geriye bakacak olursak

Dr. Allende, 1970'de, serbest seçimlerle işbaşına gelen ilk sosyalist Devlet Başkanıdır. O günden bu güne, gördüğü ilgiden hiçbir şey kaybetmiş değildir. Bu ilginin temelinde, demokrasi içinde, seçimle işbaşına gelen ilk marksist hükümetin, demokrasiyi zedelemeyen, halkın yararına birşeyler yapıp yapamayacağını anlaşılmaması yatmaktadır.



BAŞBAKAN VUSKOVIÇ
zor günlerden sonra

**TÜRKİYE'NİN
ÇEVRESİNDE
GEÇEN HAFTA**

**Ortadoğu
raporu**



«Bizi komünizmden ayıran, sosyalizmi Tanrı ile birlikte kurmak isteğimizdir. Bir yandan toplumsal ve maddi ilerleme, öte yandan mânevi değerlerin gelişip açılması...»

130 yıllık Fransız egemenliğinden sonra, millî kurtuluş hareketinin zafere ulaşabilen Cezayir, tamamen haklı tarihî nedenlerden ötürü, ihtilâlin yörüngesini böyle bir ideolojik temel üzerine oturtacaktır. Sömürgecilerle işbirliğinin meşru gösterilmesinde ve halk yığınlarının uyuşturularak tevek küle boyun eğmesinde İslâmiyetin bir baskı aracı gibi kullanılması, dinî inançlara sarsılmaz bağlılıkta ifadesini bulan, büyük kitle tepkilerinin de itici gücü olmuştur. İki dünya savaşı arasında, Şeyh Ben Badis'in başında bulunduğu ilkel nitelikteki millî hareket, herşeyden önce, sömürgeciliğin inkâr ettiği ve ezdiği İslam gelenekleri, Arap dili ve kültürü uğruna verilmiş mücadelelerden başka bir şey değildir.

Cezayir'de kurtuluş öncelerine kadar, 300 bin faal Avrupalı nüfusun 200 bine yakını, tarım ve sanayi işletmelerinin yönetiminde, yüksek ve orta kademeli devlet ve özel sektörün önemli mevkiilerinde yer alıyordu; serbest meslek sahipleri ve kalifiye işçiler olarak, toplumun ana kadrolarını teşkil ediyordu. Bunların yanında, pek az Cezayirli sanayici ve yüksek devlet memuru ve ancak birkaç aydından söz edilebilirdi. Bu yüzden, bağımsızlık kazanıldıktan sonra, Cezayir yöneticilerinin karşısına çıkan en önemli sorun, Avrupalının yığın halinde uzaklaşmasıyla, bir ekonomik çözülme tehlikesi yaratacak kadro boşluğunun giderilmesi olmuştur. Millî Kurtuluş Ordusu'nun çoğunluğunun topraksız köylüler tarafından meydana getirilmesi, Cezayir Millî Kurtuluş Hareketi'ni, «toprağın sömürgecilerden ve varlıklı sınıflardan alınarak yoksul köylüye dağıtılması» parolasıyla da bütünleştirmiştir. Oysa sömürge düzeni altında, Fransız kolonları tarafından gaspedilen büyük mâlikanelerin parçalanması, üretimin de büyük ölçüde azalmasına yol açacaktı. Bütün bu güçlükler karşısında başvurulan kolektifleştirme ve otojestion (kendi kendine yönetme) uygulamaları, oldukça başarılı sonuçlar vermiş sayılabilir. Büyük topraklara el koyarak buralarda yönetim komiteleri kuran köylüler ise, kısmen böyle, kısmen de dağıtılan toprakların sahibi sıfatıyla, uzun yıllar özlemini çektikleri bir hayata kavuşmuş oluyorlardı.

Öte yandan her türlü toprak alım satımını yasaklayan bir kararname ile, Fransız kolonlarının terkettiği büyük toprak işletmelerine varlıklı Cezayir burjuvazisinin sahip çıkması önlenince; bürokrasinin ve asalak bir devlet örgütünün doğmasına karşı savaşarak, hayat düzeyi çok düşük ülkede, yönetenle yönetilen arasında bir uçurum yaratmamak için, maaş ve ücretlerin tavanı 2000 F olarak tesbit edilecektir. İhtilâlden 9 ay sonra, Mart 1963 kararlarıyla, ekonominin tümünün emekçiler ve köylüler tarafından denetlenmesini öngören bir yönetim düzeni getirilmesi, «sosyalizm» doğrultusundaki bir uygulamanın ürünüdür. Bu uygulamaların yanısıra, eğitim konusuna da çok önem verildiği, bunun için bütçede büyük fonlar ayrıldığı görülmektedir.

BEN BELLA'DAN SONRA

Ben Bella'nın, Cezayir'de kapitalizmin temsilcileri durumundaki Ben Medda, Ferhad Abbas, Hıdır, Bitad gibi önemli kişileri orduya dayanarak tasfiye ettiği bir gerçektir. Ne var ki ihtilâlin lideri, daha sonra ordu yöneticilerini tasfiye etmek için başka ittifaklar aramak zorunda kalınca, ordu ve sivil kesim arasında süren sessiz bir çekişme sonuçlarını vermekte gecikmemiş, 1965 Haziranında Ben Bella bir ihtilâlle iktidardan uzaklaştırılmıştır. Ben Bella, Cezayir'de kapitalist olmayan bir gelişme yolunu açarken, gerek ihtilâlin yürütülmesinde, gerekse ihtilâl sonrası uygulamalarında tam ve güçlü desteğinden yararlandığı ordunun eğilimlerini göz önüne almak durumundaydı. Ama bir yandan da, orduyu tamamen kendi denetimi altında

CEZAYİR'İN BAŞARILI ÇİZGİSİ

Ergin EROĞLU

tutmak istiyordu. Oysa, sosyalist hareketi temsil eden Milli Kurtuluş Cephesi Partisi, küçük burjuva unsurlarının ağır bastığı görünüşüyle, ordunun devrimci çizgisinin daha ilerisine geçememişti. Cezayir'in sosyal yapısı ve ihtilâlin köylülük karakteri, orduyu denetimi altında tutacak güçlü bir partinin oluşmasına engeldi. Nitekim Ben Bella ve dayandığı politik güç, daha ihtilâlin ikinci yılında, iktidar üzerindeki aktif rolünü açıkça belli eden orduya boyun eğmek zorunda kalmıştı. İşte Ben Bella'yı yeni denge unsurları aramağa yöneltten durum budur. Ama Milli Kurtuluş Hareketi'nin zafere ulaşmasında en büyük rolü oynayan ordu, kurtuluş sonrasında sorumluluğunu da sivil yöneticilere bırakmak istememiş. Albay Bumedyen'in dinamik kişiliğinde iktidara ağırlığını koymuştur.

Başkan Bumedyen ihtilâli amaçlarına ulaştırmak için büyük çabalar göstermiştir. 1967'den buyana yabancı petrol kumpanyalarının millileştirilmesi, petrol boru hatları ve tabii gaz yataklarına devlet tarafından el konması ve şiddetli sürtüşmeler pahasına Fransız petrol şirketlerinin önemli ölçüde denetim altına alınması bu çabalar arasındadır. 1971 Kasımında uygulanma sına başlanan ve yeni bir dağıtım sistemini öngören toprak ve tarım reformu, Ben Bella zamanında tarım işçilerine 30 milyon dönüm toprağın dağıtıldığı, ancak bir okadarının daha dağıtılabileceği ülkede, geniş ölçüde hedeflerine ulaştırılmıştır. Odeme güçlüklerine ve 1971 yılında Fransız petrolünün millileştirilmesiyle düşülen sıkıntılara rağmen, Cezayir ekonomisinde büyük bir gelişme görülmektedir. 1972 yılının ilk tahminlerine göre, petrol gelirlerinin 600 milyon doları aşacağı hesaplanmıştır. Bu miktar, bir yıl öncesine oranla, yüzde yüz bir artış ifade etmektedir. Tüm ihracat hacmi ise, 1,5 milyon dolar civarındadır. Milli Kurtuluş Cephesi'nin organı El - Mücahit, bütün bu gelişmelerin yanı sıra, eğitimin dışında istenilen sonuçlara ulaşılamadığı anlaşılın sosyal faaliyetleri eleştirmektedir. El - Mücahit, en düstri ve toprak reformuyla birlikte, sosyal yatırımların artırılarak halkın hayat düzeyinin yükseltilmesini, en önemli sorunlardan biri durumundaki işsizliğin giderilmesini istemiştir.

BAŞARILI BİR DIŞ POLİTİKA

Başkan Bumedyen, Cezayir'in çıkarlarına uygun bir dış politika izlemektedir. Üçüncü Dünya ve genellikle Arap ülkeleriyle iyi ilişkiler sürdürebilen Bumedyen, Batı Avrupa ve Sosyalist Kamp'ta, özellikle Sovyetler Birliği ile ekonomik işbirliğine ve dostluk ilişkilerine de önem vermiştir. Cezayir'in 55 bin kişilik ordusunun eğitimi ve donatımı, iki yıl önce yapılan bir anlaşma uyarınca, Sovyetler Birliği tarafından sağlanmaktadır. Tunus Devlet Başkanı Habib Burgiba'nın «Akdenizden, burada kıyı bulunmayan ülkelerin donanmalarının çekilmesi» tezini de prensip olarak benimseyen Bumedyen, bunun Sovyetler'le dostluk ve işbirliği anlaşmaları için bir engel teşkil etmeyeceğini bilmektedir. Zira ABD'nin Ortadoğu'daki varlığı, günümüzde böyle bir «tez»in uygulanmasını imkânsız kılmıştır. Her şeye rağmen Bumedyen'in Moskova'ya karşı belirli bir mesafe aldığı, rahatlıkla görülebilmektedir.

Bumedyen, 22 Kasım 1967 tarihli Güvenlik Konseyi kararını tanımaya çağını açıklayarak Arap - İsrail uyumsuzluğu karşısındaki kesin tavrını da belli etmiştir.

Bir halk hareketi olarak gelişen ve başarıya ulaşan Cezayir İhtilâlini, fakir bir köylü ailesinden gelmenin ve halkı yakından tanımanın verdiği sorumlulukla amaçlarına götürmeğe çalışan Bumedyen, Arap milliyetçiliğinin ve sektarizmin katı etkilerinden uzaklaşabildiği ölçüde, bu başarılarını artırebilecektir.



BAŞBAKAN ALLENDE
Demokrasiye bağlılık örneği...

tadır.

Dr. Allende, 1970 seçimlerini kazandığında, mücadelesi daha yeni başlıyordu (1). Mevcut anayasa ile ve çoğu zaman da yalnızca Başkanlık yetkisine dayanarak, ne derece sosyalist atılımlar yapılabilirse onları deneyecekti. Şimdiye kadarki yönetimiyle, hem Mecliste, hem de Senatoda azınlıkta bulunan partiler koalisyonundan kurulu hükümetini ayakta tutmayı başarmıştır. En büyük muhalefet partisi olan Hristiyan Demokratlar, seçimi kazanı Dr. Allende'ye ellerinden gelen yardımı yapacakları konusunda sözvermişlerdi. Ancak, sonradan bu sözlerinden döndüler. Zaten pek iyi olmayan ülke ekonomisi, bir kısmı acele devletleştirmelerle daha da kötüleşmişti; devletleştirilen fabrikaları ve madenleri eskisi kadar verimli işletecek nitelikte eleman yoktu. Sıranın kendi fabrikalarına geleceğinden korkan fabrikatörler, çeşitli kaçamak yollara başvuruyorlar; örneğin, ürettikleri malları denize döküyorlardı. Devletleştirmenin bu doğal sonuçlarının da etkisi altında ki ülke ekonomisi tamamen bir dar boğazda idi. Koalisyon hükümetindeki bir kısım «solcu militanlar»ın özellikle son aylarda ekonomiyi daha fazla devlet kontrolüne almaya çalışmaları, yeni birtakım alanlarda devletleştirmelere gitmeleri üzerine, Hristiyan Demokratlar duruma müdahale etmek zorunluğunu duydular ve Allende'ye verdikleri sözden dön

Afrika-73

Senghor'un Senegal'i

Aldatıcı âhenk

Görünüşe bakılırsa, yeryüzünde siyasal hayatın Senegal'deki kadar âhenk içinde olduğu başka bir ülke bulmak güçtür. 1966 yılında meydana gelen bir olay, bu görünümü kanıtlayıcı niteliktedir. Bu tarihte ülkenin tek muhalefet partisi, iktidar partisiyle aralarında hiçbir önemli görüş ayrılığı bulunmadığı gerekçesiyle kendi kendisini feshetmiş ve iktidar partisine katılmıştır. Bugün ülkenin yönetimi, tek siyasal parti olan Senegal İlerici Birliğinin elindedir. Ancak diğer birçok ülkede olduğu gibi, Senegal'de de gerçek durumla dışarıya sıyan görüntüler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Afrika kıtasında Fransız etkisinin en güçlü olduğu ülke durumundaki Senegal, geçen yüzyılda kıta ya Fransız sömürgeciliğinin giriş kapısı olduğu gibi, günümüzde de Fransız devletler topluluğu üyesi olarak eski efendisine karşı sadakatini sürdürmektedir. Dış ticaretin üçte biri Fransa ile yapılmakta ve resmî dili Fransızca olan ülkenin tek üniversitesinde Fransız hocalar ders vermektedir. Oysa Fransızla-

rın, Senegal'i ilk kez ele geçirmeleri hiç de kolay olmamıştır. Daha 16'ncı yüzyılda ülkeye göz koyan Fransızlar, yavaş yavaş bu kıyılara yerleşmeğe başlamışlar ve nihayet 1850'lerde Senegal'i işgale başlamışlardır. Bu tarihlerde Senegal, müslüman tukuler kabilesinin yönetimindedir ve bu kabilenin başkanı El Hac Ömer Tal, Fransızlarla çetin savaşlar yapmış, böylelikle kıtada sömürgecilikle savaşın ilk öncüsü olmuştur. Senegal'in tam bir Fransız sömürgeci haline getirilmesi ise 1920 yılına rastlamaktadır. Fransızlar, Dakar şehri Batı Afrika'daki tüm sömürgeleri için bir yönetim merkezi haline getirmişlerdir. Fakat 1960 yılında Senegal, Mali federasyonundan ayrılarak bağımsız bir devlet haline gelince, Dakar da tıpkı Birinci Dünya Savaşından sonraki Viyana gibi geniş bürokrasiyle ülke için büyük bir başkent olmuştur.

Parlamentar demokrasi

Senegal'de bağımsızlıktan sonra kurulan parlamenter demokratik düzen ancak iki yıl devam edemedi. Devlet Başkanı Senghor ile Başbakan Mamadu Dia arasında-

Senegal Devlet Başkanı Senghor



ki kişisel çekişme, 1962 Aralık'ta başbakan tarafından yönetilen ve Devlet Başkanını düşürmeyi amaçlayan bir darbe girişimine yol açtı. Başarısız girişim, ülkenin bundan sonraki siyasal gelişimini de derinden etkiledi. Eski başbakan hapse atıldıktan sonra yeni bir anayasa hazırlandı. 1963 anayasasında, yönetim biçimi olarak, başkanlık sistemi kabul edildi. Bu, Fransa'daki 1958 anayasasıyla getirilen dengeli başkanlık sistemine yaklaşan bir sistemdi. Fakat 1966 yılında ülkenin tek muhalefet partisi de ortadan kalkınca, sistem, otomatikman, tek parti yoluyla tek şahıs yönetimini doğurdu. Bu da kaçınılmaz olarak, siyasal tepkilerin parlamento dışına taşmasını doğuracaktı. Nitekim 1969 yılında üniversite öğrencilerinin hükümet aleyhine eylemlere girişmeleri ve işçilerin genel greve gitmeleri üzerine sıkıyönetim ilân edildi.

düler.

Anayasa ne diyor?

Şili anayasasına göre, parlamento seçimleri 4, başkanlık seçimleri ise 6 yılda bir yapılmaktadır. Parlamento seçimi, Mart 1973'de yapıldı. Başkanlık seçimi ise Eylül 1976'da yapılacaktır. Dr. Allende'nin 4 yıldan önce Başkanlıktan düşürülebilmesi için muhalefet partilerinin elinde hiçbir anayasa yetkisi yoktur. Kendisi de söylevlerinde sık sık, seçimle işbaşına geldiğini, başka hiç bir yolla gitmeyeceğini belirtmektedir (2). Muhalefet ise son ca re diye, halkı devamlı olarak Allende'ye karşı kışkırtmakta, gösteriler düzenlemekte ve ülkeyi temelinden sarsan grevleri desteklemektedir (6). Bütün ümitleri, sokak kavgalarının gittikçe büyümesi ve en sonunda ordunun idareyi ele almasıdır. (Ancak ordu, hiç değilse şimdi-

lik, politikaya karışmamakta ve hükümetten aldığı emirleri harfi harfine yerine getirmektedir.)

Yıkıcı muhalefet

Muhalefetin büyük ölçüde önyak olduğu ve desteklediği bu grev dalgalarından en büyüğü, geçtiğimiz 1972 Ekim ortalarında Şili'nin güneyindeki Asien şehrinde başladı. Allende hükümeti, karayolu nakliyatına Özel sektör - Devlet sektörü karışımı bir sistem uygulayacağını açıklamış ve ilk uygulamaya Asien'de başlamıştı. Bunun üzerine, genellikle bir veya iki kamyonu bulanan kamyon sahipleri, hemen çalışmayı bıraktılar ve greve başladılar. Sıranın kendilerine geleceğini bilen ve Asien'de uygulanan plânın ileride tamamıyla Devlet sektörü haline dönüşeceğinden korkan diğer şehirlerdeki kamyon sahipleri de bu greve katıldılar. Yaklaşık olarak 5000

kamyon sahibinin katıldığı bu grev, etkisini hemen gösterdi ve ulaşım büyük ölçüde sekteye uğradı. Başkent Santiago da dahil olmak üzere, bütün şehirlere yapılan ulaşım, özellikle yiyecek nakliyatı aksadı. Perakendeci dükkan sahipleri de —zaten satılacak besin maddeleri kendilerine ulaşmadığından— kamyon sahiplerinin grevine destek olmak üzere işyerlerini kapattılar. Santiago'nun hemen hemen yarısı; taksi şoförleri ve pek çok doktor, dişçi, eczacı, avukat, mühendis ve kaptan, bu greve katıldılar. Bir televizyon konuşmasında Allende, «ülkenin iç harbin eşğine geldiğini» ileri sürdü. Bu, gerçi biraz abartmalı bir iddia idi ama ülkede gerçekten de tam bir karışıklık hüküm sürmekteydi. Ulaşım çksamıştı. Sağcı gençler, ulaşımı tamamen dur-

Devlet Başkanına bazı olağanüstü yetkiler verildi. Bu koşullar altında yönetimi elinde tutan Devlet Başkanı Senghor'un 1970 yılında gençlere daha yakın kişilerden ve işçi temsilcilerinden kurduğu hükümet dahi gerginlikleri tam anlamıyla önleyebilmiş değildir.

Ekonomik durum

Senegal, ekonomik kalkınma yolunda önemli güçlüklerle karşı karşıya bulunuyor. Bu güçlükler ise ağırlığını en çok dış ticaret alanında duyurmaktadır. Devlet Başkanı Senghor, ülkesinin karşılaştığı ekonomik çıkmazı şu sözlerle dile getiriyor: «Bize tembel diyorlar. Değiliz. Üretim endeksimizi on yılda 100'den 150'ye çıkardık Fakat ne yapsak nafile. Son 12 yıl içinde Avrupa'dan getirdiğimiz malların fiyatı ortalama yüzde 19 yükseldi. Bizim sattığımız malların fiyatı ise yüzde 4 oranında düştü. Böylece yüzde 23 oranında bir kazık yemiş oluyoruz.»

Senegal, dış ticaret alanında karşılaştığı güçlükleri yenebilmek için şimdiye kadar bazı girişimlere başvurmuştur. Örneğin 1961 yılından 1969 yılına kadar süren görüşmeler sonunda komşusu Gambiya ile bir gümrük birliği kurduğu gibi 1972 yılında da Mali ve Moritanya ile ortak bir kalkınma örgütü kurmuştur.

Bütün bunlara rağmen, Senegal'in ekonomik durumunun hiç de iç açıcı olduğu söylenemez. Örne-

Gerekli bilgiler

Nüfusu : 4 milyon; Fert başına milli gelir: 150 dolar; Kalkınma hızı: yüzde 1, Okur - yazar oranı: yüzde 10; Etnik gruplar: çeşitli yerli kabileler, başlıcaları wolof, fulani, tukuler, serer; Dinsel gruplar: yüzde 76 müslüman, yüzde 14 animist, yüzde 10 hristiyan; Silahlı kuvvetler : Kara Kuvvetleri 5500, Deniz Kuv. 150, Hava Kuv. 200; Başlıca ihraç malları: fosfat, yerfistiği, balık; Başlıca şehirler: Dakar (Başkent) 600 bin, Thies 100 bin.

Tarihsel gelişim ve yönetim şekli: Senegal, 1893 yılına kadar, Fransa'nın geniş etki altında, müslüman tukuler kabilesi tarafından yönetildi. Fransızlar, bu tarihte, tukuler kabilesinin egemen-

liğine son verdiler ve 1920 yılında Senegal'i tam bir sömürge haline getirdiler. 1958 yılında ülke, Fransız devletler topluluğu içinde özerklik kazandı. Ertesi yıl, Mali ile birleşerek Mali federasyonunu meydana getirdi. Fakat 1960'da federasyon dağıldı ve Senegal bağımsızlığını elde etti. Bağımsızlıktan sonra parlamenter demokrasiyle yönetilen ülkede 1962 yılında bir darbe teşebbüsü bastırıldı ve 1963 yılının da çıkartılan anayasayla tek partili Başkanlık sistemine geçildi.

Ülke, yedi eyalete ayrılmıştır. Herbirinin başında, Başkan tarafından atanan bir vali ve birer mahalli meclis bulunmaktadır. Tek siyasal parti, «Senegal İlerici Birliği»dir.

ğın 1971 yılında gerçekleştirilen yüzde 1'lik brüt kalkınma hızına rağmen aynı yıl nüfus artış oranı yüzde 2.4 olmuş ve neticede ülke yüzde 1.4 oranında geriye gitmiş, yani fert başına üretim, artacağı yerde, azalmıştır.

Senegal'in aynı zamanda iyi bir şair olan Devlet Başkanı Leopold Sedar Senghor, kendine özgü bir sosyalizm anlayışının da

sözcülüğünü yapmaktadır. Ona göre «Bağımsız Afrika yerli bir sosyalizme yönelecektir. Bunun komünizmle hiçbir ilgisi yoktur. Afrika sosyalizmi sınıf diktatörlüğüne karşı koyan, hümanist ve demokratik bir sosyalizmdir. Afrika'da sosyalizmin gerçek militanları bilimsel sosyalizmin metnine değil, ruhuna bağlı kalmalı ve insanın iradesine güvenmelidirler.»

durmak için, geceleri sokaklara çıvi şerpiyorlar, benzin istasyonları ise haftada bir gün benzin satıyorlardı.

Bu durum üzerine Allende, orduyu, kanunları korumaya ve düzeni sağlamaya çağırırdı. Şili'nin 25 şehriden 21'inde «olağanüstü durum» ilân edildi. Makinalütüfek ta-

şıyan askerler, köşebaşlarında görülmeye başladılar. Gece yarısından sabaha kadar sokağa çıkma yasığı konuldu.

ABD'nin baskısı

Grevler, Şili ekonomisi ve Allende için bundan daha kötü bir zamanda gelemezdi. ABD ise, bir ki-

sim ülkelere baskı yaparak, Şili'nin bellibaşlı ihraç ürünü olan ve Allen de zamanında devletleştirilen (3) bakır başka ülkelerden almalarını tavsiye ediyordu. Bakır fiyatlarında zaten bir düşme olmuştu. İçeride süttözünün fiyatı yüzde 166, kuşbaşı etinki yüzde 116, bonfile'nin fiyatı ise (bulunabildiği zamanlarda) yüzde 200 artmıştı. Un ve ekmek bulmak zordu. Tereyağı çoktan kaybolmuştu. 1972'nin ilk 9 ayında enflasyon yüzde 99.6 gibi korkunç bir rakama erişmişti (7). Şili'li aç değildi ama, açlığın ne olduğunu, Ağustos sonunda, fiyatları, pahalılığı ve bellibaşlı yiyecek maddelerinin zor bulunduğunu öne sürerek dükkânlarını kapatan kasap ve bakkalların grevi sırasında öğrenmişti. (Bu grev, ordunun dükkânları zorla açması ve sahiplerinin elinden alınacağı tehdidi savurması ile sona ermişti.)



ALLENDE İŞÇİLERLE: Solda birleşenler...



SOKAKLARDA GÜVENLİK TEDBİRLERİ: Seçimler huzur getirecek mi?

Ekim 1972 sonlarındaki, kamyon sahiplerinin grevi ile devam eden bu grev dalgasına, Allende, ilan edilmiş olan «olağanüstü durum» un uzatılması ile karşılık verdi. Karışıklık çıkaran 1000 kamyon şoförü gözaltına alındı, 5 sendika lideri tutuklandı. Polis, göstericileri, sokaklardan, gözyaşı bombaları veya bu sınıklı su püskürten su topları (4) kullanarak dağıttı. Allende bu arada tamamiyle siyasal «savunmaya» çekilmişti. Grevcilerin hükümetten istediklerini bir parça değiştirmek istedi ama, kamyon sahipleri buna siddetle karşı koydular. Muhalefetteki Hıristiyan Demokrat liderleri, «grevlerin nasıl sona erdirilebileceği» konusunda tartışmak üzere toplantıya çağırdı, fakat bu isteği de kabul edilmedi.

Ekimin son günlerinde, Santiago'da, otobüs işletmesi sahipleri de greve gideceklerini açıkladılar ve Allende, sadece birkaç ufak değişiklik yaparak, isteklerini kabul etmek zorunda kaldı. Otobüs işletme ciliğinin Özel sektörde kalmasını garanti eden bir kanun çıkarmayı kabul etti. Devletleştirilmiş 3 otobüs işletmesini geri verdi ve grevler sırasında tutuklananları serbest bıraktı. Grevi başlatan kamyon sahipleri ise Allende'nin bu zayıf durumundan yararlanma yoluna gittiler ve diğer grevcilerin de istekleri kabul edilinceye dek grev yapacaklarını bildirdiler.

Küçük küçük ödünler

Ülkesinin içinde bulunduğu bu karışık duruma son verebilmek için «siyasal uzlaşma» yoluna giden Allende, kabinesinin 3 koltuğunu askeri liderlere vererek, Muhalefete ilk kez boyun eğmek zorunda kaldı. Genel Kurmay Başkanı General Carlos Prats'ın İçişleri Bakanı olması, Hıristiyan Demokratların liderliğindeki muhalefete karşı barış için

atılmış iyi bir adım ve bir iyiniyet gösterisi idi. Birçok kişiye «sağ kanada teslim olmak» gibi görünecek olan bu hareketi dengelemek için de iki sendika liderini Bakanlar Kuruluna aldı (Allende'nin kendi partisi olan Sosyalist Parti, kabinenin 15 sandalyesinden 4'üne sahiptir.)

Soldan gelen tehlike

Kabinedeki bu değişiklik, sokak gösterilerini, grevleri ve politik kavgaları bir ölçüde durdurabilirdi. Ama, Meclis ve Senatoda çoğunlukta bulunan Muhalefet, Allende'yi devamlı olarak yıpratmağa çalıştı. Allende, yalnızca sağcı muhalefetle uğraşmıyordu; kısaca MIR adı verilen ihtilâlcı Sol Hareket Grubu (5) da, birçok eylemleriyle, hükümetin çalışmasına engel oluyor ve kararların uygulanışında güçlükler çıkarıyordu. Çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu bu grup, örneğin, hükümetin devletleştirmek gereğini görmediği bir fabrikayı, devletleştirilmeyecek bir arazi parçasını işgal ediyor, hükümetin gereksiz derecede sola kayması için eylemlerde bulunuyor ve bu çeşit eylemlerle halkın hükümete karşı olan güvenini - belki de istemiyerek - sarsıyordu.

Bir başka grup da, «Evsizler» adı verilen gruptu. Bunlar, çoğunlukla büyük şehirlere, çalışmağa gelenler, evi ve işi olmayan yoksullardı. Şehir civarında bir araziyi işgal ederek burada kamp kuran «evsizler» bu kamplarda dış dünyadan oldukça kopuk bir hayat sürüyor, kendi yasalarını kendileri yapıyor, suçluları kendileri cezalandırıyor, kampın korunmasını ve eğitim işlerini kendileri yürütüyorlardı. Hükümeti sert biçimde eleştiriyor, ilerideki bir ihtilâl için militan yetiştiriyorlardı. Böyle bir kampa, bir suçluyla arama için giren polise ates açılmış, çıkan olaylar, komünistlerle sosya-

listlerin arasını açmış, Allende ise bizzat müdahale etmek gereğini duymuştu.

notlar :

- (1) Allende, başkanlık seçimlerine 1952, 1958 ve 1964'de üç kez katıldı, ancak 1970'de, dördüncü katılışında partisi, parlamento için oyların yüzde 36'sını aldığından da Başkan seçildi.
- (2) Allende, yaptığı tarihi bir konuşmada: «bu binadan beni ancak, tahta pijamalarım içinde çıkara bilirsiniz» demiştir. Şili'liler, bu sözü sık sık kullanırlar.
- (3) Devletleştirilmeden önce Şili bakır madenleri Amerikan Anaconda Comp. nin elindeydi. Bu şirketin, örneğin, 1969'da bütün dünya yada sağladığı kâr 99 milyon dolardı ve bu kârın yüzde 80'i, yani 79 milyon doları Şili'den geliyordu. Buna karşı şirket, toplam yatırımlarının yüzde 16'sını Şili'ye harcıyordu. Yani yatırımlarının yüzde 16'sı, kârın yüzde 80'ini yaratıyordu «Allende neden bakırı öncelikle devletleştirdi?» sorusunun cevabı çok açıktır.
- (4) Şili halkı, polislere carabinieri (karabina tüfekten gelme bir isim) ve su - toplarına da guacacos (kızınca tüküren hayvan - Lama) adını takmıştır.
- (5) Bu örgüt, çoğunlukla sosyalist ve komünist partinin genç üyelerinden, üniversite öğrencilerinden, bir kısım Troçkist ve Maoçudan oluşmuştur. Şehirlerde kaba kuvvete dayanan bazı eylemlere girişirler. Diğer Latin Amerika örgütleri (örneğin, Tupamaros) gibi geniş örgütleri ve o çeşit eylemleri yoktur. Tupamaroslar ve diğer bazı örgütlerin, öğrenci, vete dayanan bazı eylemlere gibi dört alan üzerine örgütlerini kurmalarına karşılık, MIR, yalnızca öğrenciler ve bazı küçük gruplarla çalışmaktadır.
- (6) Şili komünistleri, hitap olarak, comrade (yoldaş) sözünü kullanırlar, sosyalistler ise yoldaş ve arkadaş karışımı bir anlamı olan companero'yu tercih ederler. Allende, kendisine, Başkan Allende değil, Companera Allende diye hitap edilmesini ister.
- (7) Sayılar, 30 Ekim 1972 sayılı TIME dergisinden alınmıştır.
- (8) 5 Ağustos 1972 Sağ kanadın hazırladığı komponun açıklanması (ITT işbirliği)

YÜKSEK BİR HUZURA

Martname

HASAN HÜSEYİN

Sevgilim Mart, Seni ne kadar çok sevdiğimi bilirsin. Senin için ne soğukları, ne fırtınaları tepip geldiğimi de iyi bilirsin. Fakat bu defa öyle bir baraj koydun ki karşıma, bir santim ötesine geçemedim barajın. Kuzum, sevgilim Mart, ne diye 13 Mart deyip düğümlendin? Aklını fikrini çel-din milletin? Aylardanberi herkesin işi gücü serdiğini, 13 Mart diye sayıkladığını biliyor musun sen! Bizim milli ekonomi hapti yuttu tabii!

Hanım diyor ki:

— Şu evi bir badana ettirelim..

— Hele 13 Mart geçsin de.. diyor kocası.

Kadın diyor ki:

— Oğlanın sünneti de gecikti..

— Hele 13 Mart geçsin de.. diyor adam.

İşçi diyor ki:

— Bu ücret bana az, beyfendi..

— Hele 13 Martı atlatalım da.. diyor patron.

Vatandaşın dilekçesini masanın üzerinden alıp masa gözüne sokuyor memur:

— Eee, hele 13 Mart geçsin bakalım..

Filesi elinde vatandaş, çatıyor bakkata:

— Yahu, daha dün şuydu bunun fiyatı... Nezaman arttı?

— 13 Marttan sonra belki ucuzlar, diyor bakkal.

Çocuk diyor ki:

— Baba, bizi ne zaman sinemaya götüreceksin?

— Dur oğlum, 13 Martı geçirelim de..

İstanbul'dan mektuplar alıyorum;

— Yahu, çıkıp gelsene İstanbul'a. İki gün kalır, din lenirsin, diyorlar.

— Durun kardeşim, diyorum, şu 13 Martı geçirelim de..

Geçen gün dedim ki bizim Genel Yayın Müdürüne,

— Beyfendi, bazı yenilikler yapalım dergide.

— Ben de düşünüyorum ama, dedi, hele şu 13 Martı atlatalım da..

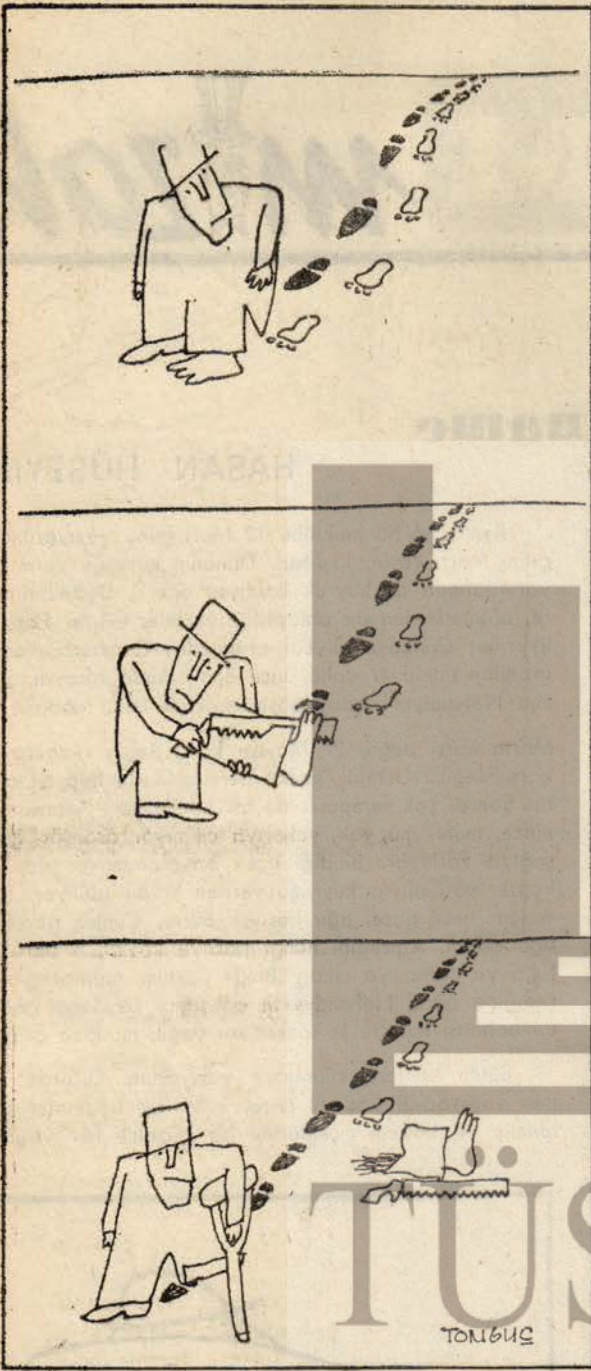
Yâni, anlıyacağın, öyle bir baraj çektin ki milletin önüne, bir santim ileriyeye gitmek olanaksız. Hani, vatan daş, milli piyango biletini cebine koyar da, bütün işleri serer ya... İşte öyle olduk.

Ben sana bu mektubu 12 Mart günü yazıyorum, sevgilim Mart. Yarın, 13 Mart. Dananın kuyruğu yarın kopuyor (danada da kuyruk kaldıysa eğer!). Dediklerine göre, alâmetlerden de anlaşıldığı vechile, Gürler Paşa geliyormuş Çankaya'ya. Lâf aramızda; Cumhurbaşkanında aranılan nitelikler daha önce ilân edilmiş olsaydı, şu bizim Nefsaniyet'i aday gösterecektim ben. Adam, 12

Marta karşı değil, 27 Mayıs'a karşı değil, rüzgâra da karşı değil... Üstelik, kıraat dersinden de hep iyi almıştır. Sonra, çok sempatik de bir kilosu var. Asansöre binince, mümkünü yok, yukarıya çıkmıyor asansör, hep aşağıya zorluyor. Bindiği uçak havalanamıyor da, helikopter yardımıyla kuyruğu yerden kaldırılabilir. Daha sı var: nere gitse, ağır basıyor adam. Çünkü, gerçekten ağır adam. Ağırlığını hangi partiye koysa, o parti mut laka ya batır, ya çıkar. (Bizde partiler mantar gibi türediğine göre, Nefsaniyet'in ağırlığını koyduğu partinin de batması etvette ki söz konusu değil, mutlaka çıkar.)

Bütün bunları, sıkıntıdan yazıyorum. Dışarda yağmur yağıyor. Birkaç yıl önce, 9 Martta bädemler çiçek lenmiş ve bädem çiçeklerine bir güzelce kar yağmıştı.





Bu yıl öyle yapmadın sevgilim Mart. Martın 12'si olduğu halde, Ankara'da bademlerin çiçek açtığını görmedim. Neden ki? Yoksa bademler de mi 13 Martı bekliyor?

Sevgilim Mart,

Biliyorsun, bugün 12 Mart. Bundan iki yıl önce bir muhtıra verilmişti. Ben o muhtırayı o zaman bir kâğıda çini mürekkeple yazmış, onaltıya katlamış, cebimin en dip köşesine yerleştirmiştim. O gündenberi hep durur orada. Ara - sıra çıkarıp bakarım, okurum, okşırım ve yine yerine korum. Arkadaşlar takılıyorlar bana: «Ne o? Muska mı?» diyorlar.

Vay anasını, ne günlerdi onlar! 226 Süleyman Bey, kası tarağı toplayınca, terini açık havada kurutmuştu. Hatı o günlerde dehşetli nezle olduğunu da duymuştuk.

O nezlenin etkisiyle iki yıldır hapşırıyor. Hele şu son günlerde felâket hapşırmağa başladı. «Parlamento... Hap - şuuuu!» diyor. «Millî irade... hapşuuuu!» diyor. «Bizim de adayımız.. hapşuuuu!» diyor. Fakat nedense, 226 Süleyman Beyin adayının resimleri hiç çıkmıyor gazetelerde. Televizyonum olmadığı için bilmiyorum, belki televizyonda da görünmüyordur. Gene lâf aramızda; 226 Süleyman Bey, şu günlerde iyi bir huruç ya pamazsa, tirenî ebediyyen kaçırdığının resmidir. Başka Türkiye'yi bilmiyorum ama, bu Türkiye'de 226 Süleyman Beyin başbakan filan olması artık geçti. Ben onun yerinde olsam, «zararın neresinden dönülürse kâdır» deyip bırakırım şu politikacılığı.

Bak, kardeşi ne güzel yapıyor; Alamanya'da mek tep açıyor. Bundan böyle, 226 Süleyman Bey'e ekmeğ yak politika kapısında. Kendisini seven bir kimse olarak söylüyorum bunu ben. Düşün bir kez: memleketi öyle bir çorbaya çevirmiş ki, 12 Mart 1971'den bu yana şu kadar hükümet geldi geçti, komisyonlar toplandı, hâlâ ağız burnu toparlanamadı. Hapşirmaktan fırsat bulamamış için de, kendi Cumhurbaşkanı adaylarının adını söyleyemedi. Son dakikada yarım yamalak bir ad verecek oldu ama, atı alan Atlas Okyanusunu geçmişti. Hani, kekemenin biri, tuz istemiş garsondan. Garson da babacan birisiymiş; tuzluğu masaya bırakmamış da, ye meğe tuzu kendisi ekmeğ istemiş; müşteriye saygı olsun diye... Kekeme müşteri «Ko.. ko.. ko.. ko.. ko.. ko.. ko.. ko..» dedikçe dökmüş tuzu yemeğe. Neden sonra kekeme müşteri, «Ko.. ko.. koma be» diye bağırış. Fa kat yemek, tuzdan kaymak bağlamış tabii!

226 Süleyman Bey de Cumhurbaşkanı adayının adını söyleyinceye kadar, yemeğin üzeri tuzdan kaymak bağladı.

Evet, bugün 12 Mart. Ben bu yazıyı yazarken, dehşetli yağmur yağıyordu Ankara'ya. Yarın da bir güneş açarsa, belki bademler çiçeklenir. Bademler çiçeklendikten sonra da bu halkın bir sıkıntısı kalmaz. Çünkü arından dağlar yeşerir, madımak, aşotu, ısırğan çıkar. Bunlar çıktıktan sonra da, reformmuş, pahalılıkmış, anaya saymış, babayasaymış, umursamaz bile. Yıllardır denenmiştir: Martı geçiren hükümetler aslan gibi kalırlar ayakta. Çünkü bahar ve yaz, iliklerini gevşetir halkın, hırçınlığını törpüler. Onun için, bizde, hükümetleri «Yaz hükümetleri», «Kış hükümetleri» diye ikiye ayırırlar. «Kış hükümetleri» şanssız hükümetlerdir, herkesin ağız kokusunu çekmek zorundadırlar. Melen hükümeti böyledir örneğin; az zamanda çok büyük işler yaptığı halde, nankörlerin dilinden kurtulamamıştır.

13 VE 14 MART EKI.

13 Martta kar yağmağa başladı Ankara'ya. Turlar devam ediyor. Birinci turda AP'nin adayı Tekin Arıburun 282, Faruk Gürler 175 oy aldı. İkinci turda Arıburun 284'e, Gürler 176'ya çıktı. Üçüncü turda Arıburun 285, Gürler 186 oldu. Dördüncü turda Arıburun yoruldu, 276'ya düştü; Gürler 200'e çıktı. Bozbeylî'yi tozdan duman dan pek göremiyorum. ♪

Ah, nerdesin Nefsaniyet!

Tam sırası, kardeşim. Nerelerdeysen, çık da gel! Aranılan niteliklerin hepsi sende mevcut. Gel kardeşim, gel beyefendi, gel de bitir şu turları! Vatan senden hizmet bekliyor, Sayın Nefsaniyet! Böyle bir günde görevden kaçılır mı kardeşim?

Hadi Nefsaniyet, hadi aslanım, çık da gel! Bu koşu tam da sana göre! Böylesi demokratik koşuyu bir daha bulamazsın, Nefsaniyet!

BU VATAN TOPRAĞIN
KARABAĞRINDA...

SIRA DAĞLAR GİBİ
YATANLARINDIR...



İki tur daha...

Adam, İstanbul'daki Adalar'a gezmeğe gitmiş. Bakmış ki herkes, birer eşek kiralamış, eşek satası yapıyor. Adam da heveslenmiş, «iki tur da biz atalım...» demiş ve bir eşek de o kiralamış. Kiralamış ama, eşek birtürlü yürümezmiş. Belki yaşlılığından, belki kurnazlığından... Adam, üzerine binince dururmuş, inince yürümüş. Kanter içinde kalmış adamcağız. Onun bu halini görenler de basarlamış kahkahayı.

Taşradan İstanbul'a gelenler, ne olur ne olmaz diye, ceplerinin bir köşesinde şap taşırlar. Adamın aklına, eşeğin münasip yerine şap sürmek gelmiş. Hemen cebini karıştırmış, şapı bulmuş ve eşeğin münasip yerine sürmüştü. Münasip yerine şapı yiyen eşek, tırıs kalkmasın mı! Adam tutamazmış ki, üzerine binsin de, Adalar'da tur atsın. Dili bir karış dışarda, eşeği tutacağı da bineceğim diye koşar ha koşarmış. Bakmış ki, böyle kosmakla yetişemiycek eşeğe, «dur yahu» demiş, «biraz şap da kendime süreyim...»

Sürmüş şapı. Sürer sürmez de, eşekten hızlı kosmağa başlamış. Eşek bir tur atıncaya kadar, o iki tur atıyormuş. Eşeğin sahibi çıkıp gelmiş,

— Kardeşim, demiş, yordun eşeği... Vakit tamam!

Adam hem kosar, hem bağırırmış:

— Sen eşeğini götür hemşerim! Ben iki tur daha atayım...

Bir söyleşi

Söylentiye göre, bizim 16 kişi ebadındaki iktidar partisinin bir üyesi, resmî bir görevle yurt dışına çıkmış. Ortak Pazar ülke-lerinden birine de uğramış görev gereği. Protokol uyarınca, o ülkenin iktidar milletvekillerinden birisi bizimkine eşlik edecekmiş. Adam gelmiş, bizim milletvekilini kaldığı otelde bulmuş. Nezaket tümcelerinden sonra biraz havadan sudan söz etme istemişler.

- Demek partiniz iktidarda, diye bir başlangıç yapmak istemiş dost ülkenin milletvekili.

- Eh, demiş bizimki. Öyle sayılır.

- Ne demek «sayılır»?

- Efendim, hatırlarsanız, bizde fi tarihinde bir 12 Mart muhtırası verilmişti. Bu muhtıraya göre şimdi ülkemizde partilerüstü bir hükümet işbaşındadır.

- Anladım. Yani tarafsız bir başbakanın yönetiminde bir teknisyenler kabinesi....

- Yok, öyle değil. Başbakan bizim partiden.

- Yani sizin parti parlamento da çoğunluğa sahip olduğundan....

- Hayır ekselâns; bizim parti nin Mecliste 16, Senatoda da 10 üyesi var.

- Yaa! Allah allah! Demek, başbakanı sizden olan bir partiler üstü hükümetiniz var? Şu halde, bütün partiler katılıyor bu hükümete?

- Aşağı yukarı... CHP'yi, DP'yi, CP'yi ve gurubu olmayan öteki partileri saymazsak, bütün partiler hükümette temsil ediliyor.

- Çok güzel. İdeal bir şey bu. Demek, sosyalist parti de koalisyona dahil?

Bizim milletvekili parlamış:

- Bizde sosyalist parti yoktur! Bir tane vardı, onu da kapatmış Allahın izniyle.

- Neden?

- Çünkü, bizim sözlüğümüzde sosyalist demek moskof uşağı ve de vatan haini demektir. Kızdığımız parti liderlerine: «Sen sosyalist misin değil misin, önce onu söyle» diye sorarız.

- Yaa! Demek ben şimdi bir vatan hainiyim, öyle mi?

- Neden

- Çünkü, sosyalist parti üyesiyim.

Bizimki kendini toplamış:

- Siz başkasınız canım. Siz uygar ulusunuz. Ülkenizde her tür lü fikir akımına yer vardır. Ondan soonacığımıza, böyle şeyler bizim için lüküstür az biraz. Jeopolitik durumumuz pek elvermez sosyalizme mosyalizme.

- Yani siz ilkel bir ulus musunuz?

Bizimki hısmıyla:

- Memnûsebet, diye haykırmış. Biz Altaylardan gelmiş, Viyana kaplarına kadar üç kitada at oynatmış bir ecdadın torunları olarak

tan öğünüyoruz. Efendime söyleyim, biz çok kahraman, akıllı, bilgili bir ulusuz. Dünyaya uygarlığı biz öğrettik.

Avrupalı milletvekili:

- Peki peki, demiş. Anladım, yani sizde sosyalizm yasak.

- Helbet! Biz aşırı sağa da, aşırı sola da karşıyız.

- Demek, aşırı sağa da karşı sınızsız?

- Gayet tabii!. Bizim hükümetimiz gayetle tarafsız ve de bitaraf tır.

- Çok güzel. Örneğin, «Kapitalist yöntemle kalkınalım. Gerekli sermaye birikimini yapabilmek için de sosyal adaletin ırzına geçelim» diye ahkâm kesen iş adamlarını susturuyorsunuz değil mi?

- Yok canım, bunu da nereden çıkardınız?

- O halde, SS tipi örgütler kuran, üyelerine askerlik talimleri yaptırarak siyasal partileri kapatıyor sunuz?

- Asla!

- Anladım. Arırı sağcı eylemcileri de yasa dışı ilân ettiniz? Hani, gazeteler yazar dururdu: Taksim alanında, Kayseri'de, Konuya'da, Kırıkhan'da aşırı sağcılarının ANARŞİK EYLEMLERE giriştiklerini Demek onları da içeri attınız solcularla birlikte?

- Hayır, hayır! Onlar milli gayelanın tezahürü idi.

Niye sustu?

Adam, karısına sürpriz yapmak istiyordu. Elden düşme, oldukça güzel —ve de kullanışlı!— bir papağanı satınalarak eve yolladı.

Akşam, eve vardığında, karısı-

na sordu:

- Kuş nerde?

Kadın, hayretle baktı kocasının yüzüne ve sonra önüne düşüp, mutfağa götürdü, fırının kapağını açtı:

- İstet!

Adam, çıldıracak hale geldi bir den:

- Ne yaptın, ne yaptın! Papağandı o, be kadın, tavuk değil! Ben ona şu kadar para verdim de aldimil Hay Allah...

Kadının ağızı açık kaldı:

- O kadar para mı verdin? Ayol, minnacık kuşa da o kadar para mı verilirmiş?

- Tabii verilir! Konuşmasını bilen bir kuştur ol

Kadının ağızı daha çok açık kaldı:

- Konuşmasını bilir mi?

- Bilir tabii!

- O halde, gırtlığını keserken

niye söylemedi bana? Niçin sustu??

(Herkes, aydınların suskunluğundan sözediyor da, ol sebepten aklımıza geldi bu fıkral)

Hurda politika

Amerika Birleşik Devletleri Savaş raportörlerinden birinin ileri sürdüğüne göre, ABD'nin, savaş için Avrupa'da stok ettiği savaş malzemesi, savaş çıktığında, kullanılmayacak derecede hurda durumdaymış.

Bu, iki şeyi gösterir:

1) Amerikalı silâh fabrikatörlerinin cepelerini doldurduklarını,

2) ABD'nin bir «hurda politika» peşinde koştuğunu.

Bir üncüsü daha var ki o da, maymunun artık gözünü açtığı nil



Cafer Özkan

— Peki ekselâns, siz hangi aşırı sağla mücadele ediyorsunuz?

— Kur'an kurslarında okuyan sekiz on yaşlarındaki öğrencileri tutukluyoruz. Takke giyen cahil ihtiyarları yakalayıp mahkemeye veriyoruz.

— Yaaa?

— Yaaa!

Dost ülkenin milletvekili konuyu değiştirmek istemiş:

— Atatürk'ü hâlâ seviyorsunuz değil mi?

— Sevmek ne kelime? Hepimiz onun izindeyiz.

— Pek iyi, neler yapıyorsunuz onun izinde olmak için?

— Bir kere, bütün devlet dairelerine resimlerini astırıyoruz.

— Çok güzel.

— Sonra paralarda, pullarda da onun resimleri var. Her 10 Kasım'da anma törenleri düzenliyoruz.

— Başka?

— Başkaaa... ha, bir de filân yere gelişinin kırkinci yıldönümü, feşmekân yerden geçişinin kırkbeşinci yıldönümü gibi törenler düzenliyoruz.

— Zannedersen, Atatürk kurtuluş savaşını halkla birleşerek bütünleşerek gerçekleştirmişti. Savaştan sonra da hep halkın mutlu

luğu için çalıştı. Galiba, «Ulusun efendisi, gerçek üretici olan köylüdür» diye bir özdeyişi bile vardır. Bu konuda ne yapıyorsunuz?

Bizimki yorgun yorgun başını sallamış:

— Çok çalışıyoruz azizim, çok çalışıyoruz bu konuda. Şöyle bir yirmi yıldan beri halkı komünistlerin elinden kurtarmaya çalışıyoruz. Bu işi tamamlayınca ötekilere sıra gelecek. Ama namussuz komünistler bırakmıyorlar ki.

— Ekselâns, çok affedersiniz, komünizmle nasıl mücadele ediyorsunuz?

— Komünistleri içeri atarak.

— Başka?

— İçeri atacaktık komünist kalımayınca bu sefer onların yakınlarını, onlarla selâmlaşanları yakalıyoruz.

— Sonra?

— Sonra onlara sempati duyanları tutukluyoruz.

— Eee?

— Derken sıra, sosyalistlere geliyor. Onları da birer ikişer içeri atıyoruz. Sonra sosyal demokratlara geçeceğiz. Sosyal demokratları da temizledik mi, sıra ilimli solculara, oradan liberallere gelececek.

— Çok güzel, devam edin.

— Sonra biz, kitap da yasaklıyoruz, ekselâns....

— O neden?

— Çünkü biz, kişiye, sadece düşünce özgürlüğü tanıdık. Düşünsün, düşünsün, dursun... Amma düşüncelerini eyleme dönüştürme özgürlüğü, asla! Ona izin veremeyiz.

— Kitap yazmak eylem mi oluyor yâni?

— Gayet tabii. «Düşünce, söz ya da yazıya dökülünce eylem olur». Bilmiyor musunuz?

— Kimin bu özdeyiş?

— Sırdır, söyleyemem ekselâns.. Bir filozofumuzdur.

— Tanıştığımıza memnun oldum efendim...

— Ondan soonacağıma, efendime söyleyim, biz bu zararlı kitapları yazanlara, çevirenlere yedi buçuk yıl, onbeş yıl, otuz yıl hapislik veriyoruz.

— Peki, sizde, adam öldüren kaç yıl yatar?

— Valla, hiç belli olmaz. Öldürene ve öldürülene bağlı.. Millî heyecanla galeyana gelerek bir solcuyu öldürmüşse.. Meselâ, bundan iki - üç yıl önce, bir doktor teğmeni tabancayla öldüren milliyetçi ve de mukaddesatçı gencimiz, dokuz yıla hüküm giydi.

— Yani adam öldüren dokuz, kitap çeviren otuz, öyle mi?

— Öyle...

— Tanıştığımıza çok sevindim, ekselâns. Demokrasi, özgürlük, politika konusunda beni yeterince aydınlattınız.

Ne temeli

Dediklerine göre, Yunan Cuntası, temelinden sarsılı yormuş.

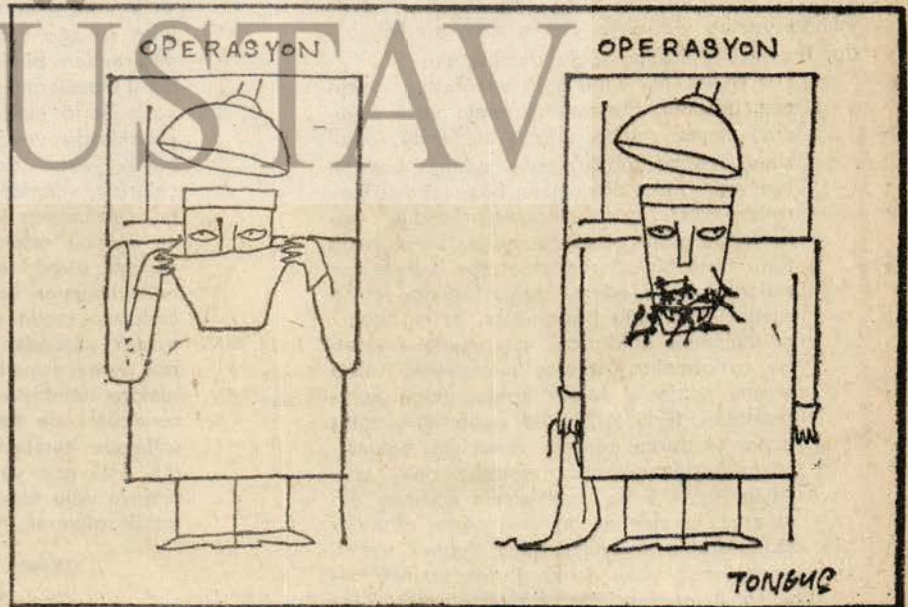
Hadi canım sen de! Cuntanın temeli mi olur?

Cunta, sadece bir tavadan ibarettir. Rüzgârla gelir konar, fırtınayla kopup gider.

Bu havada..

Izmir'in eski sıkıyönetim komutanı Cemal Süer, AP'ye girdi.

Tabii... Bu havada denize girecek değildi ya!



13 Mart

Şair Nedim, 13 Martı izlemek için İstanbul'dan Ankara'ya gelmişti. Meclis Basın Bürosu'na uğradı. Meclis giriş belgesi aldı ve akşama kadar oturdu Mecliste. Bunaldı. Çıkıp giderken, sorular kendisine :

— Durum nasıl, üstad?

Şair Nedim, uzun uzun esnedikten sonra şöyle dedi:

«Niyâz ü nâz ü nûş ü bahş ü ihrâm ü kenâr ü bûs
Bugün mecliste zevkin böyle tûfan olduğun gördük»

Ekonomi politik

Gürler Paşa, kendi ekonomi anlayışını şu sözlerle ifade ediyor :

«Devlet, ferdin yapamıyacağı hizmetleri yapacak; fertler, ekonomik girişimleriyle toplumun genel çıkarına yardımca olacaktır. İşte benim, karma ekonomi anlayışım.»

Bu sözleri ülkemiz gerçeklerine uygularsak, ortaya şu sonuçlar çıkar :

1) Bu ülkede ferdin yapamıyacağı mârifet yoktur!

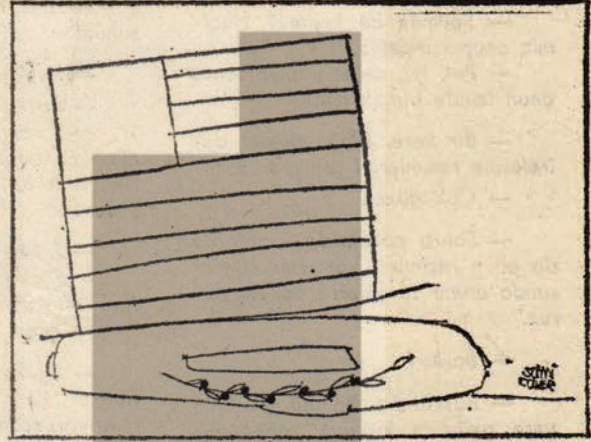
2) Boyumuzdan büyük işlere girilmek bizim milli özelliğimizdir.

3) Bizde ekonomik girişimlerin ucu mutlaka üçkâtaçılığa, vurguna, kaçkâçılığa dayanır.

4) Toplum, fertlerin toplamıdır. Her mahallede bir kaç milyon türetilirse, onların toplamı, zengin bir toplum meydana getirir.

Binaenaleyh, Demirel'li, Feyzioğlu'lu iktidarların egemen olduğu bir ülkede Sayın Gürler'in karma ekonomi anlayışına yer yoktur!

Reddine!



Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun Büyük Dedesi veya çıkarmısın bu kılıkla sokağa!

İstanbul'un pek muhteşem ve câzip bir lüks ve sefahat devri yaşadığı Lâle devrinde, Nevşehirli Damad İbrahim Paşa Sadaretinde, 1725 yılında yazılıp yürürlüğe girmiş olan bir ferman da, bugünkü dilimizle, şöyle deniliyordu:

«Allah her türlü belâ ve âfetten korusun, İstanbul, Osmanlı ülkesinin yüzü suyudur, ulema, sulâha, üdebâ beldesidir, ahâlinin, tabaka tabaka tesbit edilmiş kıyafetleri vardır. Hal böyle iken bazı yaramaz avretler, halkı baştan çıkartmak kasdile sokaklarda süslü püslü gezmeğe, libaslarında türlü türlü bid'atler göstermeğe, keferelerine taklid ederek serpuşlarında acayip şekiller yapmağa başlamışlar, ismet âdabını tamamen kaldıracak mertebede kıyafetler uydurmaları evvelce menedilmiş iken nâmus perdesini tekrar kaldırmaktan korkmamaları, türlü türlü kötü kıyafetlerle dolaşmaları, birbirini görerek ismet ehli hatunları da baştan çıkarmak mertebelerine varmıştır. İrz ehli ve ismet sahibi kadınlar, kocalarını, kendilerine bu yeni çıkma elbiseler tedarikine zorlamakta imiş. Kudretî yetmişenler veya yetip de karıların bu nevi — zuhur kıyafetlere bürümlerine rızası olma-

yanlar karılarından ayrılma derecelerine varmışlar.. Bu garip kıyafetler yasaktır. Kadınlar, bundan böyle büyük yakalı feracelerle sokağa çıkmıyacaklardır, başlarına üç değirmiden büyük yemeni sarmıyacaklardır. Feracelerinde süs olarak bir parmaktan kalın şerid kullanmayacaklardır. Kadınlar sokaklarda veya mesirelerde yeni çıkma büyük yakalı feracelerle görülürlerse, feracelerinin yakaları o anda alenen kesilecektir, uslanmayıp ısrar edenler olursa, ikinci ve üçüncü seferinde yakalanıp İstanbuldan taşraya sürgün edileceklerdir. Bu husus, mahalle imamları vasıtasıyla bütün İstanbul kadınlarına tebliğ olunsun. Yaramaz avretlere uymak yüzünden sokakta elbiseleri yırtılarak perde ismetleri lekeleneyeceği ırz ehli hatunlara anlatılsın. Bunları diken terzilere ve şeridçilere de tenbih olunsun. Bu yasağın tatbikine Yeniçeri Ağası memur edilmiştir. Asla göz yumulmasın, merhamet edilip himaye yolu tutulmasın. Yasak gereği gibi tatbik olunsun.»

(Reşat Ekrem Kocu: «Tarihimizde Garip Vakalar», Varlık Yayınları)



«Sunî yağmur»

TONGUÇ

Gereksiz

Suriye'de, yeni anayasa için «halk oylaması» yapıldı.

Ne gereği var?

Sonra bir parti geliyor iktidara, dolduruyor meclisi, kaldırıyor parmakları, tersyüz ediveriyor o anayasayı.

Halka da, halka halka şaşmak düşüyor.

Elbet

AP Genel Başkanı diyor ki: «Seçim, bir itibar meselesi yapılmamalıdır.»

Doğru söylüyor!

Çünkü seçim, bir «iktidar» meselesidir, itibarı değil!

Burçlar

Güneş şimdi ne burcunda, bilmiyorum.

Diyorlar ki, «Türkiye, Boğa burcundan çıktı Koc burcuna girdi; yakında ondan da çıkıp Yengeç burcuna girecek».

Astronomi bilgim çok zayıftır. Fakat anımsadığıma göre bir de Kova burcu olacak. Yengeç burcundan sonra Kova burcuna girme sı muhtemel.

Özdeyişler

Melen diyor ki:

«Güvenlik mahkemeleri kurulursa, sıkıyönetim kalkar.»

Daha önce de şöyle demişti:

«Sıkıyönetim kalkarsa, öcü gelir!»

İnsan, bir kez böyle düşünmeğe alıştı mı, konuşmak kolaylaşıyor:

«Yemek yemezsem, karınım acır.»

«Uyumazsam, uykum gelir.»

«Hükümet düşerse, başbakan olmam.»

«Yürürsem ayaklarım oynar.»

Filan..

Yâni, demek istiyor ki

Sayın Melen: «Sıkıyönetim devam ederse, sıkıyönetim kalkar». Şu yukarı-

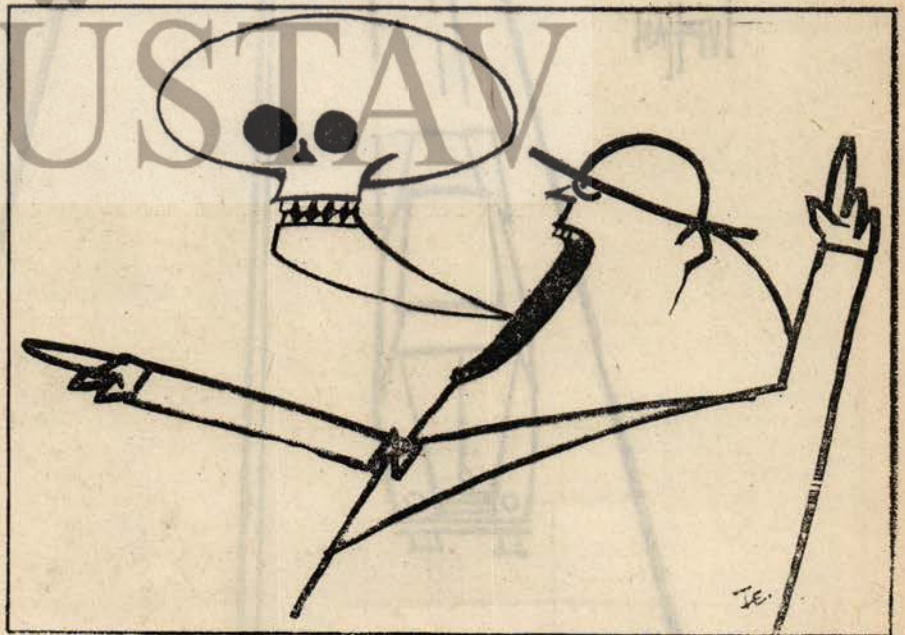
daki sözün bundan gayri bir anlamı var mı?

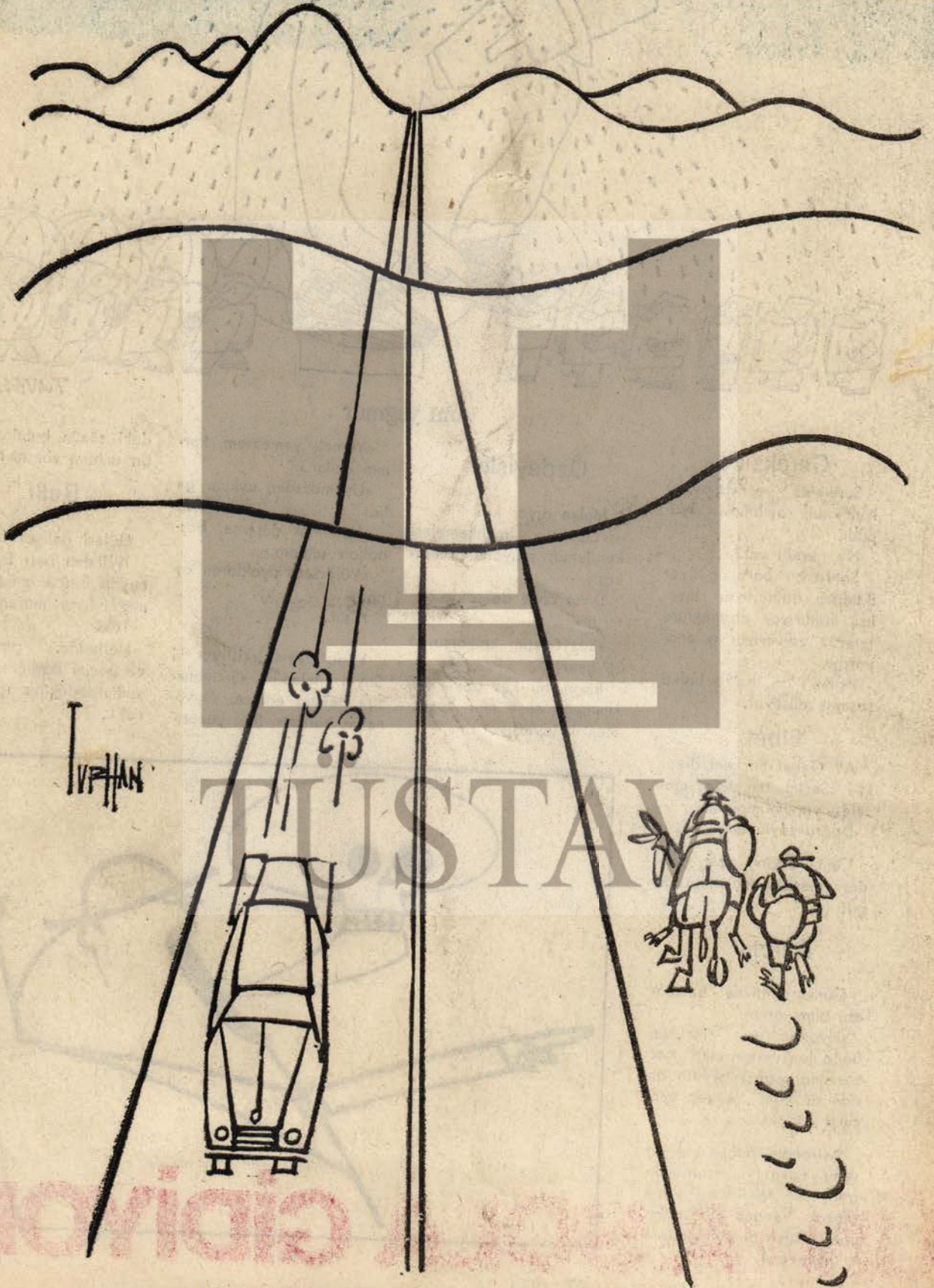
Belli

Gülesi geliyor insanın. 1970'den beri fiyatı artmıyan biricik madde rey-miş, biliyor musunuz?

Tuz!

Herhalde, pahalılıktan ve geçim darlığından tuz yumurtladığımız için olacaktır!..





PARALI YOLLAR YAPILACAK (BASINDAN)